

Ljubljanski ZVONI Leposloven in znanstven list.

Štev. 5.

V Ljubljani 1. maja 1887.

Leto VII.

Kristus in Peter.

Vzveličar in Peter po svetu hodila,
Po svetu hodila, nevedne učila.
Pa gresta mi nekega dne obá
Po veliki cesti takó samá.
Za góro že solnce je spravljalo se,
Od gričev, vršičev poslavljalo se.
Počasi korákata móža čestita,
Globóko zamišljena ne govorita.
Globóko zamišljena — ne — to se pravi:
Za mišljen v resnici bil sám je Gospód,
V tla gledal in gledal célo je pót,
Bog vedi, káj mu je hodilo po glavi!
O! Peter že zdavnaj bi rad bil gólčal,
Z velikoj težavoj je tih bil in mólčal, —
(Ker kdor veliko in rad govóri,
Ne misli globóko — izkušnja učí. —)
Beseda mu baš je na konci jezika:
Pred njima prikaže se čudna slika!
V dnu jarka globókega, tik pri cesti
Kmet ležal je vznak in v nezavesti.
»Hè, klada pijana, zmezi se, zmezi!«
Zadére Šentpeter se v sveti jezi, —
»Domóv! mar nič se ti še ne mudí?
Brez olja je stara domá in solí!«
A Kristus Šentpetru s kazalcem pomigne:
»Pomagaj, da revež na nóge se vzdigne!
Sok trsov možá pač je malko ukanil,
Dosljej se še ní bil nikól upijanil,
No póšten je sicer in dobra duša.«
Šentpeter strméč te besede posluša,
In hoče — nóče, do prvega praga —
Pod pázuhoj kmeta vodéč, pol noséč,
Pod pézój rojaka se dobro potéč —
Vzveličarju spravití ga pomaga.

Pa gresta po cesti zopet naprej,
 Kdó jima naproti prihaja? — glej!
 Beráč je ostuden, poln gnilih gób,
 Živ mrlíč, ko svoje dní modri Jóh.
 A glej, vzveličar se jadrniku bliža:
 »Oh, brate nesrečni!« srénó ga pozdravi —
 S poljubom bolnika pri pričí ozdravi.
 Sntpeter se čudi, od čuda se križa.

Pa gresta po cesti dalje naprej,
 Kdó jima naproti prihaja? — glej!
 Mož svetega lica, v obleki bogati,
 Na prstih se prstani bliskajo zlati;
 In glej, že od daleč se jima odkrije,
 »Hosana, sin Davidov!« skoro zavpije...
 »No vender že jedenkrat — hvala Bogú!«
 Oddahne si Peter — »biló ní mirú
 Od sitnih pijancev in postopácev,
 In gnušnih in góbvih samih beráčev:
 Zdaj prvi nas sreča mož pôšten in pravi!« —
 In Peter neznanca spoštljivo pozdravi.
 A Kristus? — popótnika še ne pogleda!
 In nálašč od njega obrne se v strán,
 Ko mimo gre tujec ves sladek, skesán —
 Za Petra spet nova uganka, seveda!
 »Kakó pa, da tega preziraš? — povèj!«
 »Na ustnih tá človek pač nosi Jehóvo,
 A srce le Mámona moli njegóvo,
 O Peter, tá svetec je — farizèj!«

Gorázd.

Postillon d' amour.

Iz spominov dalmatinskega slikarja. Priobčil S. Savec.

IX.

Pozvedbe.

Angleški del Shanghaja je največji, obseza največ evropskih hiš;
 šele daleč za reko se prično vmešavati stanovanja kitajskih
 bogatašev, trgovcev, boljših rokodelcev in fotografov. Dà,
 fotografov je na izbor, ker kitarjem delajo podobice njih ženâ, ljubíc
 in otrok prav toliko veselja, kakor nam. Tu so gledališča, majhna in
 velika, v katerih se vrsté heroične igre z burkami brez prenehanja
 od devete dopoldúnje ure ves dan, vso noč do jutranje zore. Kitajska
 stanovališča so gosto obljudena, ljudstvo teka urno po ulicah; v ne-

katerih prestane živahnost na večer, da se prične v drugih in ponehava s solnčnim vshodom. Dalje proti meji naselbine so se nastanili ubožnejši Kitajci v slabih kočah od lahkega lesenega gradiva. Vedno še dohajajo iz cesarstva, vse evropsko mesto, razven francoskega, stisenega med Angleži in visokim obzidjem starega Shanghaja, širi se in narasta, ker tu je najti dobrega zaslužka, tukaj je imoviti trgovec varen pred grabežljivimi sodniki »nebeškega sina«, v miru uživa in prihranjuje tukaj pridni delavec sadove truda svojega, brani ga močna roka inozemcev pred mandarini, da ga ne oskubejo, oškodujejo ali celó ugonobijo. Angleži si niso le odrezali najlepšega kosa, uredili so ga tudi najlepše, naredili večje javne prostore, nasadili drevorede v širših ulicah, obvarovali vrte in vrtce pri mnogih hišah, dasi je zemljišče visoke cene.

Amerikanska občina je najmlajša, a hitro narasta in vscvita, le bolj namešano. Poleg ponosnega poslopja inozemčevega je postavil Kitajec skladišče, veliko prodajalnico, zabavališče ali tvornico. Kitajci so se učili od tujcev, tekmujejo ž njimi izdatno in srečno in jih izpodrivajo celó v trgovini z inim blagom, ker se zadovoljujejo z manjšim dobičkom. Okolico hôtela »Evreka«, amerikansko naselbino, preiskal je Cetinovič takoj prvi teden po svojem prihodu v mesto; vé za vsako evropsko hišo posebej, kdo biva v nji. Guvernante tu ni. Zdaj bi imel preiskati še drugi dve naselbini; dolgotrajno, zamudno delo! Je li res ostala tu in ne šla dalje? Ker je vzela s seboj iz Hongkonga péstunjo Kitajko in je ni poslala nazaj, ali naznanila nje premeščenja v drugo službo, kakor se je zavezala storiti, ni verjetno, da bi bila zapustila cesarstvo. V volilnem imeniku med posestniki je ni, v hôtelih tudi ni gospé z detetom primerne starosti, to je pozvedel avstrijskega konzula sluga »Čin«, ki je dobil nalogo, izpraševati svoje rojake od hôtela do hôtela. Sedaj je vzela v najem hišo, ker več posameznih stanovanj v jedni in isti hiši tukaj ni. Po dolgem posvetovanji in premišljevanji skleneta Cetinovič in njegov pokrovitelj zanašati se na čas in ugoden slučaj. Odpotita se na pohode; na programu so razumno le oženjeni gospodje, ker o ženski je treba izpraševati le ženske.

Prideta tudi v hišo gospoda, ki prodaja Kitajcem raznovrstno jekleno blagó iz Kruppovih tovarn, znanih po vsem svetu. Pogovor se suče o Kitaji, ob Evropi, tudi o Dunaji, rojstvenem mestu mlade gospé. Jako vesela je razgovarjati se zopet s kom, ki dobro pozna nje preljubljeni Dunaj. Gospá v živahni konverzaciji še ne zapazi, kdaj in kako jo napelje Cetinovič na sosede v Shanghaji in povpraša, kdo li stanuje v mali hiši iste ulice, v malem ličnem poslopji, katero stoji

v senčnatem vrtci, pa na ulično črto pošévno proti navadnemu rédu, ki stavi zgradbe strogo na premočrtnih odrezkih.

»Dà, že vem, hiša nima verande, ampak železen balkon pri nadstropji. To je ostanek prve male naselbine, ko so stavili poslopja slučajno, brezredno. Kdo stanuje tam? Angleški original, pa ženski. Prišla je sem v Shanghai s svojim sinom samotarit, namesto da bi uživala svoje rente kje v Švici ali kjer si bodi v kakem lepem kraju.«

»Kako se zove? Čakajte, sàj vem, prav navadno ime je, S . . S . . Seamens.«

Oh, kako zaigra v slikarji! Pogledata se pomenljivo z gospodom Bilinskim.

»Jo li poznate?« méni gospá, zapazivši učinek zadnjih besedij.

»Ne poznam je še, imam pa naročilo do nje iz Evrope, katerega bi se rad kmalu iznebil. Prav ugaja mi, da sem zvedel njeno stano vanje, da ne izgubljam časa z iskanjem, ker adresa moja slóve le na Shanghai.«

»Mislim, da je zdaj ni tu. Nekaj časa sèm jò pogrešam; ne vidim je na balkonu, kjer tolikrat poseda; domec se mi vidi zapuščen. Morda je bežala pred vročino góri v Japan ali pa na deželo. Jaz bi ne imela poguma bivati sama med par Kitajci, ona pa gre s péstunjo in s kuharjem daleč notri v provinco; vsaj menili so se, da so jo našli lanskega avgusta na jezeru gospodje, ki so šli na divje race. Menda hodi tudi na lov, kakor kakšen moški.«

»Pravite, da ima sina?«

»Ima, nežnega dečka, tako okoli treh let. Kako je to lepo otroče, a materi kar nič podobno. Gotovo priznate tudi Vi, da je podoba angeljca; taki rumeni kodrci mu igrajo okoli belega obrazka; in te lepe modre oči! Kar zaljubljena sem v tega Britančka.«

»Vendar je odlična gospá?«

»Dà, odlična že, dostojanstvena, če hočete, pa še več originalna! Ne druži se s ženskami svoje vrste; záme je prava uganka.«

Po slovesu, stopivši na ulice, jame Bilinski zadovoljno drgniti si roki, rekóč: »To se pravi imeti srečo, kar samó se Vam dela; že jo imamo, guvernanto Vašo!«

Ko Cetinovič nameri korake proti hišici, ustavi ga konzul menéč, da se ne sme prenačgiti, da je treba prej stvar dobro premisliti; da mu naj ne napravlja uradnega vmešavanja, da že pošljeta slugo na preiskavanja, in ta vse bolje opravi, ne da bi dal povod kaki sumnji. Da bi morda uradno vest svojega pokrovitelja nekoliko utolažil, pokaže mu Aleksandrino zapečaćeno pooblastilo in notarjev dokument. Ta

pisma na kratko, jasno in nedvojbeno razložé nalog Cetinovičev; tudi je formalno vse v takem rédu, da se gospod Bilinski resno zamisli ter z dovoljenjem Cetinovičevim shrani sam dokumente, ko jih prej zazname-njuje in zapiše med uradno prejete vloge. Izročí Cetinoviču še kratko potrdilo o prejetih pismih.

Gospod Bilinski ima, odkar je nastopil službo generalnega konzula in diplomatskega zastopnika za Kitaj in Japan v Shanghai, tretje leto, istega »boy-a« (fanta ali slugo), ki vzdržuje red v hiši, ki je tudi dober kuhar, kupuje hišne potrebe, ter je spreten in volján za vsak posel. »Čin«, ime tako navadno, kakor naš Janez, je mlad, ne velik, precèj krepak moški; za Kitajca malo velikih očij, dolzega vratú, bistrega uma in malo zamolklo bledga obraza, znamenje, da se je nekoliko udal ópiju.

»Čin«, ogovori ga konzul, »ta gospod bi rad kupil tisto malo hišo, tam blizu skladišča za jeklo« — »Čin« prikima — »pojdlite tja in vprašajte v hiši ali pri sosedih Vaše ljudi, ne druge, pomnite, le s svojimi rojaki smete govoriti. Zvedite, čegava je hiša, kdo stanuje tam. Če gospo-darja ni domá, pozvedite, kam je šel, kdaj pride. Danes ne boste kuhali, obedoval bodem v hôtelu »Evreka.«

»Činu« zahripne malce v grlu, kakor bi se začetek smehú, prišedšega iz prsij, ustavil sredi vratú, prikima z glavo, zamežika po-menljivo v znamenje, da je nálog dobro razumel. Ko mu pomolí Ce-tinovič dolar, gane le z očmi zdaj na dolar, zdaj na svojega gospoda, dokler mu le-tá ne reče, naj ga vzame, da je to za óne druge Kitajce, da se bo lože zmenil ž njimi; njemu pa tudi še kaj pade v žep, kajti tuji gospod je »poln dolarjev«.

Na večer pride »Čin« z novicami. Gospoda ni nobenega. Gospé ni domá. Kam je šla, ne vé. Gospá, otrok, kuhar, Kitajka, vse je šlo nekam po vodi v malem hišnem čolnu. Kdaj pride? — Ne vé. — Je to vse? — Vse!

Gotovo se je hotela izogniti Rusom, ker zdaj vročina še ni toliká, da bi bilo treba bežati pred njo. Da je bila odpotovala le na videz in bila skrita kje v mestu, da bi si bila naložila jetništvo, nikakor ni misliti. »Hišni čoln, hišni čoln!« mrmra konzul in méní, da je ta jedina beseda vredna dvajset dolarjev, da je izvrsten kažipot daljšemu iskanju. »Šla je na deželo, v jedno bližnjih provinc, v katero notranjih mest. Na morje ni šla; v hišnem čolnu se nikdo ne vózi iz rék in vodnih prekopov. Za gospode ni nič nenavadnega potovati nekoliko v pro-vinco, da se otresejo mestnega prahú, in zabavajo z lovom ali uživajo čisti zrak in krasote gorskih krajev. Originalna Vaša guvernantá se je morda v resnici naveličála dolgočasne ravnote in se odtegnila kam na

letovišče, podjetna je dovolj. Vidite, to je jako ugodno za Vas. Greste za njo, opravite svoj posel na ta ali oni način veliko lažje, kakor tu v mestu, zapustite Kitaj, jaz službeno ob vsem ničesa ne vem. Če bi se kaj neprijetnega pripetilo, nikdo me ne more siliti, da bi verjel Vam na škodo, dokler me priče ne prisiliijo. V tem ste že daleč in s pomočjo dokumentov smem zavleči stvar vsaj tako dolgo, da se postavijo za Vas naročitelji Vaši.«

»A te province so obširne zemlje, kje je naj iščem, kam naj se obrnem?«

»Pri vhodu na konzulatski vrt je nizka zidana kočica, bivališče vratarjevo, katerega služba pospešuje bolj dostojanstvo urada, kakor varstvo hiše, ker mož je osivel starček. Njegova čast in dika, spoštovana in priznana od vsacega rojaka, so brke, če se sme imenovati tako nekaj dolgih sivih las, molečih redko iznad zgorenjega ustna. Brke značijo starega očeta, takšnega, katerega odlikuje ljudstvo s takim spoštovanjem, kakor primeroma pri nas duhovne pastirje. Mož je bil dolgo let »lavda«, t. j. vodja potnega čolna, načelnik sedmih, desetih brodnikov, in je vozil potnike, domače in tuje po daljnih provincah. Ti »lavde« imajo nekako zavezo med seboj in se vzajemno podpirajo.«

»Vratar naj torej pride.«

»Dobite polno dolarjev« — to je začetek pogovora, prepotreben vselej, kadar se zahteva kaj od Kitajca izven službene zaveze. — »Vi obiščete,« reče konzul, »vse »lavde« v Shanghaji in vprašate, kdo je peljal gospó z dečkom pred dvajsetimi dnevi; po katerem kanalu jo je peljal in če se je čoln povrnil. Dalje pozveste, če je dotični »lavda« poslal denarja ženi in če se je povrnil kakšen brodnik. Vi to pozveste zase, ne za nas, razumite! Stražo prevzame jeden Vaših sinov. Išcite dva, tri dni, zdaj dobite pet dolarjev, potem deset.«

Starec prikima, ponovi nalogo, vzame denar in odide.

Čez dva dni poroči o svojih pozvedbah. — »Evropska žena je šla »v pijen Navsbot« v evropskem brodiči s kuharjem, Kitajko in malim dečkom gori po Sučavskem kanalu, nje »lavda« ima šest brodnikov, dobiva po tri tolarje na dan, »lavda« T'ha-Sze ne pride dolgo, dolgo nazaj;« t. j. o nedoločnem času.

X. Druga avdijenca.

Rusi se vozijo po Jang'tz'u, Cetinovič pa riše in slika kitajske kolibe in džonke, preganja večere v klubu, po gledališčih ali koncertih, kjer pri malih mizah sedč poslušalci pušijo, pijó čaj, zobljejo raz-

novrstno drobnjád in poslušajo produkcije, sicer zanimive tudi za tujca, a le malokrat znosne za nevajeno uho.

Ko se Rusi vrnejo, tedaj se slikar zopet ves božji dan ne gane iz hôtela »Evreka«. Gospá Huniter začne zmajevati z glavo o njegovem početji, najbrž ji jame giniti upanje, da bi se ta čudni črnolasi bogvé odkodi dal vzgojiti do zaželene razsvetljenosti. Namesto da bi slikal poštene ljudi in spravljal dolarje, nabira podobe bornih koč, slabih mostov in malih čolnov, zdaj pa zopet vlačí v sobo kitaste Kitajce brez izbora.

Čakati mora zopet več dnij, da ga pokliče poročnik Perelešin. Odideta od hôtela ne proti »Bundu«, ampak na nasprotno stran, za reko na konec ameriksanske nasebine, kjer stoji še kakšno skladišče ali magacin, zaloga lesovja. Med potjo prosi poročnik pojasnil o Cetinovičevem sestanku z admiralom. »Seveda,« reče, ko čuje o brezvspešnih mučnih poskusih slikarjevih pred konzulatom, »admiral je imel sumnjo do Vas; gospod ni le hude jeze, tudi nikdar ne odpušča. Ne hodite za nami, mož ima dolgo roko, kadar hoče.«

Stopita na plano polje, le pri reki je visoka ograja okoli prostora odločenega za novo zgradbo. Tiho brezljudno je todi.

»Evo tam visokosti!«

»Pojdite tja, pozdravite navadno, incognito smo na sprehodu,« reče poročnik in se obrne.

»Vidim te gotovo zadnjikrat,« méni slikar sam v sebi, »danes boš menda vendar menj oprezen.«

Oprezen je knez, kakor prvikrat. Izročí veliko pismo, brez naslova. Pečat je velik, nosi dvoglavega carskega orla.

Slikarju obvisijo oči na lepem pečatu, nekaj iz radovednosti, nekaj da bi ne motil gospoda s preiskujočim pogledom.

»Nisem pečatil iz nezaupnosti do Vas; le ko bi se Vam kaj pripetilo, upam, da bo pečat varoval vsebino pred zvedavostjo nepoklicanih ljudij. Pismo boste dobro varovali in izročili je sámí Aleksandri v roke.«

»Vendar je izgovoril njeno ime, četudi menim, da nerad,« misli Cetinovič. Ujameta se z očmi za trenutek; knez jih umakne, morda čuteč, da hoče mirni, toda ostro opazujoči pogled Cetinovičev predreti ne v tajnost pisma, temveč izkuša brati óno, ki jo nosi knez v srci.

»Ste li našli Schwerzerico?«

»Nisem je videl še, vem pa, da se je odpeljala v provinco, proti Sučavu.«

»Pojdete li za njo?«

»Gotovo, takoj jutri, ker v Shanghaji sem zvršil svoj posel. Dete dobodem, z zvižáčo, s silo, četudi . . .«

Na te besede, izgovorjene trdo in smelo, knez postojí, kajti doslej sta počasi korakala, in obrne svoj mehki pogled na tega človeka, ki ne more prikrivati razburjenosti in srda v plamtečih črnih očeh, na možá, ki je ves podoben interese pošiljateljice svoje zastopati do skrajnosti proti komur si bodi. Po daljšem molku knez izpregovori tiho: »Razumem, kaj hočete rêči. Prosim, opravite, če je le mogoče, brez krvi, želim, da izkusite prej mirne pomočke. Jaz Vam ne morem nikakor pomoči, tu že celó ne. Vi ste sloboden, niste izpostavljeni javnemu opazovanju.«

»Dà, visokost! Dete vzamem na vsak način in privêdem materi, za to imam vsa potrebna pooblastila.«

Zopet obvisijo kneževe oči nekoliko začujeno na slikarji.

»Ne dvojim, da zmorete guvernano«, reče in začne spet korakati.

»Kako bi mogli poročati meni?« izpregovori bolj sam sebi.

»Kakor ukazujete, visokost.«

»Ničesar Vam ne ukazujem.« Zopet postane ter zatre vzdih. »Prosim, kadar imate dete v varnosti, pišite Perelešinu, dal Vam bo svojo karto.«

»Dal mi jo je že.«

»Prav tako, pišite njemu pod drugim imenom, ne podpisujte svoje. Tako zvem najprej, da ste srečno opravili, da se vračate v Evropo. Srečni, zdravstvujte!«

Lehko se pokloni in odide k poročniku; izgubita se počasi med kitajske hiše amerikanske naselbine.

Cetinovič gleda za njima. Pogled mu obvisi na pismu; varno je ovije in hrani. »O Aleksandra,« govori sam sebi, »ne bo záte kruhka iz te moke! Admiral je predobro zamésil. Pozabil te vendar ni. Težko mu je bilo. Pa za koliko časa? Premehek je, premlad, gleda brezskrbno v svet in uživa ga. Kako je vzrasel, lep mož, visok, krepak! Takemu se uklanjajo ženska srca, ko bi tudi ne bil véliki knez. Ne vérujem, da bi jih preveč odbijal! Jaz, predraga Aleksandra, ti ne vem pomoči. Bodi ti sreča toliko mila, da ga dobiš zopet pred sé, da moreš staviti v boj nepremagljivo svojo milino, in še bo tvoj!«

Leno, zamišljeno koraka v hôtél; temnega obraza zbira misli in stvarí za potovanje v provinco.

XI. Jang'tz'.

Potovati dandanes po kitajskih deželah, razven mest, odprtih evropski trgovini po državnih pogodbah, ni Bog vé kaj, kadar se ne bijejo Kitajci med seboj ali s tujci. Dokler sezajo kanali in plovne

reke, je potovanje celó prijetno v nálašč za to priréjenem brodiči, seveda ne vsegdar hitro. Tujec je pred lopovi in plenílci še mnogo varnejši, nego domačin. Tuja zastopništva se skupno jako ostro potegujejo za svojce in kitajska vlada pride v velike zadrege in troške, ko bi se Evropecu zgodila krivica; dalje je tujec strašno bitje. Da jeden Jan-Kvetz', tuj hudič, tebi nič meni nič pozoblje sedem, deset Kitajcev, da ima več fizične, surove moči, izvrstno orožje in še čarobne moči, o tem je ljudstvo tako trdno prepričano, kakor da plemenita in vzvišena prosveta v deželi zlate sredine visoko nadvladúje izobraženost tujcev, ki so res močni in prebrisani sovražniki in rušitelji blaginje, ki znajo veliko nepotrebnih in zlobnih rečij, ki so na kratko močni, nevarni suroveži. Tudi óni, ki poslušajo in služijo dolga leta pri tujcih, iznebijo se malokdaj popolnoma tajnega strahu. Ljudje še pre-dobro pomnijo, kaj so zmogle male čete tujih vojakov proti ogromnim armadam cesarskim, kako so predrle skozi trdnjave, po kitajskih mislih nezmagljive, čez tisoče in tisoče ubitih vojščakov notri v Peking. Vendar Kitajci niso vselej plahe ovce; iz početka so se dobro branili, uvidevši pa neprimerno nadvladovanje tujega orožja in organizacije, tekli so rajši nego bi se bili dali postreliti. Še par takih vojskâ, kakeršna je zadnja s Francozi v Tonkinu, ker imajo Azijati tudi izvrstno orožje in večše vodje, svoje in tuje, tedaj pa premine ómenjeni prestige.

Poučiti se in pripraviti se za morda daljšo pot je imel Cetinovič časa in prilike dovolj. Tudi najpotrebnejšo reč, rabljivega tolmača, preskrbel je gospod Bilinski, pregovoril je svojega slugo na potovanje, razumno za dobro nagrado. »Čin« ni le vsestransko spreten dečko, on je celó nekaj učenjaka. Ne zna samó brati kakih tristo pismenih znamenj najnavadnejšega pomena, to se nauči vsak vaški deček, on jih pozna morda dvakrat toliko in — to mu daje ceno — on govori za silo pekinški, t. j. uradni jezik, ki rabi izobražencem vesoljnega Kitaja. Ker mu je v svoji službi ostajalo časa, okoristil se je pri učenem Kitajci, pomočniku c. k. tolmača, tudi ne baš preobloženim z delom.

»Lavda« že čaka s sedmimi krepkimi veslači, zato dobi tudi po štiri dolarje na dan. — »Čin« znosi v brodič gospodove potrebščine, precejšnje število kositarjevih púšic, napolnjenih s konservami, z raznim sočivjem, sadjem, mesenino i. dr., kar je vse sestavila mstrs. Hunter, ki je tudi odločila iz svoje kleti lepo zbirko steklenic s ponosnimi naslovi. Sicer popotni račun na takšen način narasta visoko, po slikarjevih mislih brez potrebe, toda gospá že vé, kaj je Evropec dolžan dostojanstvu svojemu, ker ne vé, koga bo srečal na poti in se ne sme kazati berača. Ona ne preskrbuje prvikrat takšnih ekspe-

dicij. Ko je znosil »Čin« še popotnega drobiža, dolge vrste na trte nabranega denarja, bronastih, v sredi luknjastih kešov ($2\frac{1}{2}$ za naš krajcar), vzame Cetinovič svoj potni list, podpisan od »Tavtaja« samega, močen revolver, težek kratek meč, knjige, zemljevide in več priporočilnih pisem do vseh evropskih postaj ob véliki reki ter stopi v svoj novi domec. Kratek pozdrav s konzulom in štirje možjé primejo za veliko dolgo veslo in porivajo čoln brzo gori po Sočavski rečici. Vodna pota so po nekatera mesta jako ozka, tako je jedno veliko veslo, katero se izteguje le za brodom, jedino praktično.

Oglejmo si malo tako bivališče, kakeršnih plôve, manjših in večjih, na stotine tisoč po kitajskih vodah. V sredi čolná je kake štiri metre dolg prostor, obstenjen in pokrit, na vsaki stráni je okence. V sredi je dolga ozka miza, pri podolžnih stenah klopí, pod njima shrambe. Na jedno klop položi »Čin« na večer posteljo. Zada bivajo Kitajci; tù veslajo, igrajo, godejo in spé. Streha jih varuje solnca, pred dežjem pa nategnejo platnene rjuhe ob straneh. Med Kitajci in potnikovo kabino je kuhinja, kjer gospodari neomejeno »Čin«. Prostor spredaj pred kabino, odmenjen je tudi gospodu, le kadar brodičev vodnik zahteva, smejo veslači zlesti zunaj ob steni sèm, ne pa skozi vratca, da od-rivajo ali privežejo čoln.

Kar si je toliko želel, pogledati tudi v pravo selsko življenje, izpolnilo se je zdaj potniku našemu. Ko se kanal vzdigne iz globokega jarka in je pogled prost čez neizmerno ravnino, ne more se načuditi lepo obdelanemu polju. Povsodi je napeljana voda v malih jarkih, iz katerih zalivajo njive. Vse pa mora obdelati človek sam, živine je jako malo. Zánjo ni prostora na gosto obljudeni zemlji. Visoko vzdigne mož težko rōvnico, zamahne in odtrga kos mastne ledine. Po vsakem udarci se oddahne za trenutek, ker solnce mu žge na goli hrbet. Pri vasicah so gozdiči tankih visokih débelc v gručah mehkega zelenja, Kitajcu prepotrebni les bambu, ki mu služi za sto rečij. Kamor le more, vtakne tudi breskvo. Spomladi, aprí'a meseca, so vasi v breskvinem cvetji, rdečem in belem, preprijazne videti in kako lepo vonjávo dehtí to cvetje. Seveda se vmešava še druga neprijetna vonjáva iz velikih lončenih kotlov in kadij, v katere spravljajo vestno vse odpadke.

»Čin« in »lavda« izprašujeta pogosto po vaseh ob poti po T'ha-Sze in po njegovem brodu, s povoljnim vspehom. Tretje jutro se vzdigne nad poljem visoka imenitna pagoda Lov-Mun-Ta (izrekaj Lov-M'n-Ta), brodič zavije v široki cesarski kanal, vetrič prime razpeto jadro in požene brodič brzo pod visoko obzidje velikega mesta Soochav

(izrekaj Sučav). Blizu glavnih vrat, Tu·man (izrekaj Tu·m'n) pristanejo h kraju na strani predmestja, ker pod zidom je malih in velikih brodov v dveh, treh vrstah gosto nakopičenih. Góri, doli po kanalu prehajajo džonke, trgovske, mandarinske, vojaške, kmetje vozijo gnoj na polje, pridelke v mesto — res, vélika cesta živahnega prometa.

Na dveh visokih mostovih se pretaka množica v mesto skozi ozka vrata, katera nadkriljuje ogromen stolp. Pa kako žalosten je pogled po razprostrani ravnini, okoli in okoli zaprti z zidom, okoli deset metrov visokim, ki se razteza skoraj jedno uro hodá na dolžino in dobre pol ure na širino! Groblje, obdelano polje in komaj deseti del planjave zavzemajo poslopja! To je tedaj nekdanj tako slavni kitajski Pariz, katerega dekleta so slovela za najlepša v cesarstvu. Res so ženske tukaj večje, glava ni preobilna v primeri k životu, noša lepa, zlasti črni, diademu podobni nadik čela je ukusno izumljen. Pred dvajnajst leti je imelo mesto čez pol milijona duš, zdaj šteje dobro petino tega in večina biva v predmestji, katerega grozovita Taipingska vojska ni razdjala. V mestu so pa vstaši prizanesli le obširnemu tempeljnu Buddhé s slovečo pagodo; vse drugo so požgali, zrušili, stanovnike, kar jih ni moglo uiti, potolkli in poklali. Tako razumejo vojsko Azijati; ko se mesto udá ali je vzamejo z naskokom, prične se prava vojska, namreč požiganje, klanje in pomòr!

Po lepem tlaku od trde opeke se šečeš med njivami, med kupi groblje, mimo zasutega kanala, na pol podrte hiše. Pri teh se vidi način zgradbe, tu obične. Zid seveda ni trden, zložen je v otlinicah od malo žgane opeke, in ometan. Take stene imajo tudi le namen ograjati hišne prostore; zgorenje nadstropje in streho nosijo močni leseni stebri.

Vseh prostorskih zgradb stavbinska misel je šotor, tudi pri res velikih prostorih obširnih tempeljskih stavb se niso vzdignili kitajski mojstri čez omenjeni vzor. Občudovati pa mora vsakdo mnogovrstne kombinacije tesarskih mojstrov pri tempeljskih strehah, visokih stanovališčih in velikih džonkah, trdna dela, odlikujoča se vselej po praktični zvršbi.

Drugi dan najame Cetinovič čolnič, vzame seboj »lavdo« in »Čina«, da preiščejo vse kanale okoli mesta, pregledajo vse brodovje, izprašajo za vsako stransko pot, kam drži. Na zapad drži večji kanal v Tai-Hu ali Véliko jezero, katerega obzorje je gledal Cetinovič prejšnji dan obrito od večerne zarje raz visoko pagodo, pa kanal je dalje od mesta tako plitev in nekoliko zasut, da todi ni mogoče priti do jezera. Vsega preiskavanja vspeh je, da ukaže potnik peljati dalje na sever

v Cingkiang, srednje mesto na levem bregu cesarskega kanala in na južnem bregu veletoka Jang'tz. Tu je postaja parnikov in kakih tri-deset tujcev v naselbini. Zvedel je, da se je Schwerzerica mudila tukaj par dnij. Ker je izpraševala po znamenitostih ob veletoku, soditi je, da je nadaljevala pot proti Hakovu, dasitudi so ji odsvetovali, hoditi sami, brez zanesljivega moškega varstva dalje. Brez slovesa je odšla za ranega jutra, na katero stran, nikdo ne vé, tudi ne, kaj se je zgodilo ž njo.

Da bi se vrnil po starem potu ali po Jang'tz' v Shanghai in tam tratil tedne ali celó mesece z mučnim čakanjem, tega nikakor ne; Bog zna, kdaj se zljubi muhasti in podjetni guvernant priti nazaj-Torej dalje! Po vseh poročilih je potovanje po reki prezanimivo; če je imela dovolj poguma do sém, našla ga je tudi za daljšo pot.

Cetinovič pošlje svoj brod nazaj, ukaže »lavdi« preiskati kraje ob reki, poročiti o dozdanji vožnji in nje vspehu konzulatu; tam bo dobil tudi ostalo plačo, ko izroči vse, kar je gospodovega.

»Čin«, ubogi »Čin« namrduje obraz, boli ga glava, noge, sto izgovorov navaja, da bi ne šel dalje. Le pravega ne pové, da mu se namreč vedno bolj toži po mali svoji ženi, katero si je priklonil po svoji volji in zoper óno svojega očeta, ki mu sili drugo v zakon za pravo ženo. Revez je odlašal to ženitev in bi jo rad odložil na nedoločeni rok; če se pa oče ne preseli kmalu k pradedom, moral bo »Čin« vgrizniti v kisló jabolko. Prijazno prigovarjanje, obljube, ostro povelje ga ne gane. Brez njega pa ne more in neče Cetinovič dalje. Ko ima brod odriniti, pokliče neubogljivca k sebi, da bi mu še nekaj izročil, stopi pred brv do broda in držéč roko v prsnem žepu — »Čin« dobro vé, da je tam revolver — pogleda temno izpod čela na slugo in reče mirno, a odločno: »Čin, Vi zdaj gotovo ne pojdete nazaj; pojdeva skupaj, čez deset, petnajst dnij. Zdaj pa hajdi v agencijo, Vi naprej!«

Tako se zgodi. »Čin« se odslej nikdar ne ustavlja gospodu svojemu, dasitudi sta na dolgem potovanji imela še marsikakšno navskrižnost med sábo.

Da bi malo potolažil klavernega »Čina« in zajedno pokazal mu, da vé njegova dobra svojstva in zasluge ceniti, ukrca ga na prvem došlem parniku v drugi razred, katerega si privošči le imovitejši Kitajec, kadar mora kazati dostojanstvo.

Parnik se mudí na potu v Hankav le pri treh mestih, marsi-katero dolgo obzidje, zdaj na južnem, zdaj na severnem obrežji vidi se le iz daleč. Koliko lepih in vabljivih kotov se odpira med goricami

in holmi, koliko vasij se kaže v prijaznih dolinicah, odpirajo se manjša vodna pota, vijoča se stráni od glavne reke. Tudi po noči nadaljuje parnik svoj pot, ker razsvetljuje mesec bregove in ker je reka visoko narasla, da je glavna struga povsodi dovolj globoka. Pod Kiukiangom prehití parnik mali evropski vodni domec, sivo barvan, jednak ónemu, v kakeršnem se vozi guvernanta. Daleč ob desnem bregu se bori proti močnemu toku in bo morda zavil v jezero Pujang, katero se malo više izteka v glavno reko.

Srečno dospeta v treh dneh do konca evropskega prometa, v Hankav. Zvedela nista na postajah ničesa, našla nikakeršnega sledú, izvzemši omenjeni brodič. Kadar obstoji parnik pred naselbino, dve do šest ur, imajo gospodje polne roke opravila, segajo po časnikih in pismih, ne utegnejo se baviti z novodošleci, akoravno so jako uljudni in vsprejemajo Evropca z izbornó gostoljubnostjo. Ako je Schwerzerica res kje na Jang'tz' lahko jo je bilo izgrešiti; treba jo je torej iskati s svojim brodičem, ne s parnikom ter povpraševati v krajih in pri potnikih v džonkah ob reki.

Tujci, Angleži in peščica Francozov, skupaj komaj tristo duš, uredili so naselbini odločen kos zemlje na iztoku Hankava tik veletoka v velikem zlogu in z velikimi pomočki. Deluje tû pet misijonarjev za krščansko prosveto z istim neznatnim vspehom, kakor drugod; oní vzdržujejo dve šoli, tretjo pa naselbina. Pač pa priznavajo Kitajci korist vélike bólnice in nosijo tu sém bolnike tudi iz oddaljenih krajev. V klubu vsprejmó Evropca takoj za svojca; ni mu na razpolaganje samó bralna soba, izborna zbirka knjig, temveč tudi stanovanje, ker ni hôtela, in vsaka mogoča podpora in uljudnost.

Dasi šteje Hankav 600.000 prebivalcev in se steka sém glavni promet s čajem in je tu središče notranje trgovine ne le iz velike in plodne province Hupéh, ampak tudi iz sosednih, kakor daleč seza neizmerno porečje veleotoka, vendar velja Hankav le za predmestje, ki do zadnjega časa ni bilo obzidano in nima znamenitostij, razven velikanskih založišč čaja in drugih deželnihih pridelkov, svile, lesnega olja, bombaža in tvornega lesa, doplavljenega iz daljnega Sečuana in Tibeta. Prepelješ se čez globoko reko Han blizu ustja v Jang'tz' v glavno mesto Hanjang, razprostirajoče se na gričastem svetu; z visoke pagode imaš razgled jedin na zemlji. Pred nogami valí Jang'tz', tukaj le Čan-kiang in Ta-kiang, t. j. veletok imenovan, rjave svoje vodé proti vshodu. S prvo pomladansko toploto se skalí in narasta skozi vse poletje, po dvanajst in več metrov nad navadno zimsko gladino. Na jugu veletoka, pol ure širokega, vzdigujejo se iz sivega visokega ob-

zidja mesta Vu-čang-fu, mnogobrojna svetišča s svojimi večnadstropnimi stolpi. Za mestom je voda do daljnih gričev, proti zapadu, na severo-zapad tudi vse pod vodó. Male vasí so raztresene po poplavljeni ravnini, kakor bi plavale; stojé na vzvišenih tleh, nanošenih od pridnih rok davno, da še stara kitajska zgodovina ne pové, od kdaj.

Res, ni ga kraja na svetu, kjer bi se stekalo tako obilo in tako mogočnih plovnih tokov iz velikih in rodovitnih deželâ, kjer je gosto prebivalstvo delavno in pridno, kakor redko katero.

Tujci so tudi stavili veliko upanja na ta kraj, ko ga jim je odprla vlada 1861. leta. Toda Kitajci so samí prebrisani kupci in veletržci, tujci, jezika ne večí, posluževati so se morali tujih posredovalcev, ki so delali in delajo največ v korist svojo in se bogaté ob tujem kapitalu. Tako se »neposredna« trgovina s cesarstvom ni kaj posrečila.

(Dalje prih.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

(Dalje.)

35. Zemún.

Pod lično cerkvijo, ki krasí Tolsti Vrh, šumeli so nekdaj visoki, košati gozdi, samó na prisojnih rébrih je zasadil trudoljubni Podgorec tu pa tamo kak prijazen vinógrad, poleg katerega je stal povsod skromen vinski hram, dolensko letovišče in še po zimi najbolj zaželeno veselíšče. Te gorice so imeli zajedno hribci in poljanci. Tja gori je hodila delat Žičkova Jerica iz bližnjih Žapuž, kdaj v družini, dostikrat pa tudi sama. Pot ji je šla dobro četrtnko ure skozi temno hostó. Vselej, kadar je korakala tod brez tovarištva, pridružil se ji je neznan, porasten velikan in jo spremljal do konca gozda. Zinil ni besede. Jerica se ga ni bala, vendar se ga ni usodila vprašati, čemu jo spremlja. Nekoč je nesla domóv v košári več sodcev vina. Breme jo je težilo, da je skoro omagovala. Ko je prisopihala do hoste, čakal je je že tamo kosmatin ter ji vzel košáro raz glavo. Nesel jo je do drugega konca gozda, potem pa jo izročil zopet Jerici. Deklè ga prav lepo zahvali in pobara, kdo je in odkod. Velikan odgovorí: »Jaz sem Zemún, stanujem pa v grádu Biserniku, pol streljaja od ceste.« Ona se silno začudi tem besedam. Poznala je natanko vse obližje, ali razven Gracarjevega Turna in Brhovega ni védela v njem za noben grad. Ta

pot se ji je mudilo, da ga ni utegnila izpraševati. Précej drugi dan pa ga je prosila, da bi ji pokazal Bísernik. Namigne ji, naj gre ž njim. Poleg steze je zijala okrogla, nekoliko čevljev globoko jama. Zemún skoči vánjo in podá deklici roko, da bi ne padla. Ko pride z njegovo pomočjo v jamo, stopita oba na črno korenino, in zdajci se odpre zemlja in onadva zdrkneta vánjo. Za jeden trenutek se zmračí, da se ni moglo nič razložiti, Jerico začne obhajati groza. Ali ta strah jo hitro mine, ker ugleda skoro zopet svetlobo in v nji velik prekrasen grad. Zval se je po pravici Bísernik, kajti je bil zunaj in znotraj ves posut z debelimi, predragocenimi biseri. Na vrhu vsakega ogla je bil vzdán žlahten kamen, ki se je svetil kakor nebeška zarja. Okoli grada je tekel bister studenec, za njim pa se je razprostiral nepregleden vrt, poln plemenitega drevja, dišečih cvetlic, zvonko pevajočih slavčkov in rajskih lepih šetalíšč. Zemún pogostí Jerico s sadjem in studenčino. Nobena pečenka ni tako ukusna, nobena potvíca tako sladka, kakor so bile te podzemelske slive, hruške in jabolka, pa tudi voda se je zdela déklici ljubkejša od najboljšega domačega in hrvaškega vina. Prav težko se je ločila od Bísernika, ali radi nujnih opravkov ni se smela muditi predolgo pod zemljo. Prosila je Zemúna, da bi ji pokazal pot do hoste. On ji velí: »Stopi na belo korenino.« Stopivši nánjo dospela je v okroglo jamo, kakor bi trenil. Odslej se je pomenkovala z Zemúnom malo ne vsak dan. Jako ji je ugajalo, da imenitni bogatin druguje ž njo tako prijazno, inih deklét pa niti ne pogleda. Vprašala ga je naravnost, zakaj spremlja njo, druge pa nobene. On se ji nizko pokloni in velí: »To se godí zato, ker ljubim samó tebe. Povej mi, draga Jerica, ali hočeš biti dosmrtna moja prijateljica in tovarišica?« Jerica se zarudí kakor kuhan rak in zajeceljá: »Morebiti bi se te ne branila, ko bi védela, kakšen si, ali ta strašna brada zarasla ti je ves obraz, da mi ni móči pogoditi, če si star ali mlad, bele kože ali zamórec.« Zemún se zasmije dobrovoljno in jo potolaži, da ga bo videla jutri brez brade.

Napotivši se drugi dan v vinógrad ugleda v gozdu zalega junaka, kakeršnega niso zazrle še nikoli oči njene. Junak se ji približa in želi dobro jutro. Po besedi spozna Zemúna in mu se dá brez nejevolje poljubiti. Ta ljubezen nakloni nje srcu mnoge radosti, ob jednom pa tudi težke misli in silne skrbí. Pobarala je Zemúna, kako mu je krstno ime? Reče ji: »Jaz nisem prijel nikoli krsta in tedaj niti krstnega imena. Rod moj je podzemelski. Kadar bo prišel konec vsemu svétu, poginil bom ž njim tudi jaz. Do takrat pa ostanem mlad, zdrav in močan, da me nobena človeška sila ne ustrahuje. Če bi se dal krstiti,

dobil bi dušo in ž njo upanje večnega življenja in vzveličanja, ali še tisti dan jel bi se starati kakor drugi ljudje. Mučile bi me vsakeršne brige in bolezni in čez nekoliko desetkov let moral bi umreti. Mogoče pa bi bilo, da bi me pokosila bela žena že prvo leto in prvi teden. Ker se bojim bolezni, starosti in smrti, ne maram ni krsta, ni upanja vašega. Sreča moja doletí lahko tudi tebe. Ako se preseliš v blaženi Bisernek in zjediš z mano, cvetela ti bo večna mladost in lepota.« — Jerica se zamisli. Mikala sta jo na vso moč ta obetana darova, ali spomnivši se neumrle svoje duše vpraša Zemúna, ali bi se mogla vzveličati poleg njega? Velikan se zagrohotá zaničljivo in jo zavrne, naj si čuva dušo svojo, kakor vé in zna, sama, on se za take reči ne briga. Uboga déklica se je pokesalá bridko, da se je seznanila z brezbožnikom, ali strastna in slepa ljubezen ni ji dala, da bi bila razdrla to grešno in nevarno zavezo.

Takrat se je vrnil v očetni grad Gracarjev-Turn mladi baron Cukerkand, ki je kolovrátil mnogo let po svetu, da se naužije krasót in slastij njegovih. Bil je gizdav, samopašen, razvajen mladič, srce mu ni poznalo ni sráma, ni poštenjá. Oče se je nadejal, da mu bo pomagal gospodariti, ali se je skoro uveril, da si je vzgojil razuzdanega potratnika, ne pa spretnega sotrudnika in hvaležnega podpornika. Zahajal je vedno v bližnje in daljne gradove in je pijančeval in kvartal tamo po cele dni in noči z vrstniki svojimi. Kadar ni imel gosposkega društva, zalazoval je nedolžne hčere podložnih kmetov. Izmed vseh mu se je priljubila najbolj živa in dražestna Jerica, toda zamán je postopal za njo in jo lovil in mamil z zlatimi in svilénimi darili. Videč, da zlepa ne opravi ničesar, hotel se je je poleg stare plemenitaške navade polastiti s silo. Najemši dva čvrsta hlapca čakal je je v gozdu, koder je védel, da se vrača iz vinógrada domóv. Delo jo je zabavilo v gorici dostikrat in tudi ta dan do kesne noči. Précej, ko je dospela do hoste, zaskočili so jo lopovi in zvezali. Z obupnim glasom je zaklicala: »Zemún, pomozí!« Hlapca sta jo bila že dvignila, da jo zaneseta po baronovem ukazu v grajsko pristavo, kar prilomasti grozen velikan ter ustavi napastnike z grmečo viko in strašno gorjačo. Predno so se utegnili pripraviti na bran, pobije vse tri na tla in jih zveže z debelimi vrvmí. Jerici poreže spone in jo spremi do ceste. Tamo se ž njo poslovi in skoči nazaj k jetnikom svojim. Z gorjačo odšteje vsa. kemu hlapcu po petindvajset ljuto bolečih bátin, za nameček jima dá še pet ali šest gorkih brc in zaušnic. Ko prejmeta zasluženo plačilo, zapodí ju spat. S Cukerkandom računa ne zgotovi tako hitro. Namétal mu je trikrat po petindvajset bátin, pljusk in sunkov pa je privrgel

toliko, da ni moči povedati števila. Nežni gospodič je bil tako stolčen in premlačen, da se ni genil. Obležal je v hosti, kakor šibki topol, ki ga polomi, izruje in zruši prvi besni naval hudourne nevihte. Več dnij se ni zavedel in preteklo je pol leta, predno je toliko okreval, da je mogel stati na nogah.

Preširnega pohotnika pa ne izmodrí niti ta nezgoda. Huje nego prej je kopernel po Jerici in zasnoval nakano, ki ga je naudajala z upanjem, da bo izročila deklico volji njegovi gotovo in brez nevarnosti. Jel se je dobrikati staremu Žičku in mu dokazovati, kako prijetno bi mu živela hči, ako bi se pozakoniła z grajskim valptom Trpotcem. Slaboumni mož je poslušal radostno to ponudbo, kajti je slovel Trpotec za prvega kmetiškega bogatina in veljaka v vsi krški dolini. Zapovedal je Jerici, naj se začne pripravljati za svatbo, išče je sreča, katero ji bode zavidala vsaka vrstnica in še marsikatera mestna gospodična. Ona se je milo jokala in prosila roditelje svoje na kolenih, da bi ji ne silili za moža brezvestnega zlobnika in najokrutnejšega kmetiškega zatiralca, ki ga hrani dolenjska zemlja. Goreče solze in prošnje njene niso genile ni očeta ni matere. Baron Cukerkand je že vriskal od veselja, misleč, da bode Jerica kmalu žena njegovega služabnika in lizuna. Valpet in Jerica sta bila že oklicana vse tri pote, po ženinovi želji naj bi bila poroka v ponedeljek zjutraj, vesela in razkošna svatba pa bi trajala brez presledka do drugega tedna. Nevesti so se solze posušile, duša se ji je umirila. Spoznavši, da se nikomur ne smili, zamislila se je in se zarotila, da ne bo poslušala ljudij nego samó glas svojega srca. V nedeljo popoldne je šla poleg prelepe národne šege po slovo k vsem prijateljicam in bližnjim znankam. Zapele so ji marsikako ganljivo pesem in vsaka je glasno zaplakala, ko ji je segla v roko poslednjikrat. Dolga vrsta vozov je stala drugo jutro nad Žapužami, da bi se odvezlo na njih mnogobrojno krdelo svatov v Šent-Jarnej. Nekatera kóla bila so že odšla, ko je velela Jerica: »Včera so se razcvetele prve šmarnice, moram jih natrgati kitico za ženina, da jo bo dejal za klobuk.« To rekši steče v gozd urno kakor lehka srnica in — ne pride več nazaj! Zaman so jo čakali, klicali in iskali ženin, žlahta in vsi sosesčani. Izginila jim je, kakor bi se bila udrła v zemljo. Pa sàj se je udrła res vánjo. V skrajni svoji bedi je pobegnila izgubljena, reva v Biserinik in se poročila z dragim Zemúnom brez duhovnika, brez prič, brez božjega in človeškega blagoslova!

Živela je odslej največ v podzemeljskem grádu. Prvo leto ni ga zapustila nikoli, ker se je bala, da bi jo zapazili in zasačili sorodniki. Možu svojemu je povila dva krepka dečaka, Gojka in Divka. Gojko

je bil pohlevno, preljubeznivo dete. Jemal je z veseljem na ušesa besede materine, kadar mu je razlagala krščanski nauk. Prosil jo je sam, da bi ga dala krstiti in v šole. Divko pa se je bil vrgel ves v nejevernega svojega očeta. Božje reči so ga dolgočasile, za pravo srečo je zmatral dobro jed in pijačo, sosebno pa neomejeno, razuzdano svobodo. Z otrokoma se je šla Jerica dostikrat izprehajat na Tolsti Vrh, drvarji so jo videli na vrhu Kúkove gore, počivajočo pri Krvavem kamenu ali pa za razvalinami Miklavževe cerkve. Vsak človek se je čudil lepoti njeni. Ko sta ji bila sinova že na pol odrasla, bila je še vedno tako mlada, obilna in cvetoča kakor tisti dan, ko je utekla mrskemu Trpotcu. Strahú se je sčasoma tako iznebila, da se je prikazala rada tudi roditeljem, bratom in sestram svojim, nekoliko potov prišla je prišla celó domov v Žapuže, ali vselej brez otrok. Če so jo vprašali, kje stanuje in kako se ji godi, ni hotela ničesar povedati. O slabih letinah in kadar ji je pritisnila rojstveno hišo kaka ina nesreča, pomagala je očetu svojemu z obilno podporo, tudi drugo žlahto je razveselila kdaj s prekrasnimi in dragocenimi darili. Blagega svojega Gojka poslala je v Novo Mesto in pozneje v Ljubljano, da se je izučil za duhovnika. V šolah je bil najodličnejši med vsemi dijaki in ko ga je posvetil vladika za mašnika, zaslovela je pobožnost njegova po vsi deželi. Cerkveno poglavarstvo ga je dalo podgorskim Brusničanom za kapelana. Od tod do Gracarjevega Turna pride trden pešec po bližnji lehkó v jedni uri in še prej. Služil je torej v sosesčini očetnega Biserika. Hodil je pogostoma domov s svetim namenom, da bi izpreobrníl grešne svoje roditelje. Srčna želja mu se izpolni. Divji Zemún dal se je krstiti in se preselil iz podzemlja svojega v brezovo goščo, v kateri je osnoval vas Brezovico. Na solnci, kateremu niso bile vajene oči njegove, bleščalo mu se je tako silno, da je že prvo leto oslepel. Jel je bolehati in se brzo starati. Ležal je z večine v postelji. On in žena Jerica sta umrla kmalu jeden za drugim spokorjena in v milosti božji.

Brez vspeha pa se je trudil Gojko, da bi privedel iz poganske blodnje na pravi pót tudi brata. Divko je ostal trdokoren nejevernik do denšnjega dné. Ali v Biserniku že mnogo let ne prebiva sam. Zbral je okoli sebe veselo družbo, s katero se dobrovolji prav po človeško. Prva in do zdaj jedina priča tem zanimljivim zabavam bil je dolenjski baron Brúnfi, ki se je zval po domače Brúnček. Ta plemenitaš je zapravil mladost svojo v vojakihi. Po odpustu je živel ob nevelikem imetku, ki ga je dobil po neprijaznem mu očetu. Delal ni ničesar, niti branje in lov nista ga mikala. Prejšnje čase vnelo se mu je srce o vsaki iskrici, ki se je zatrníla vánje. Ali ljubezen nakopala

mu je tako odurne neprimlike, da so mu se primrzile vse ženske. Preziral jih je isto tako, kakor so prezirale oné njega. Pohajkoval je neprestano od znanca do znanca, od krčme do krčme. Zabavljaj se je nekaj malega z lahkimi igrami, najrajši in najbolj pa z vinsko kupico. Raznašal je po svetu novice in klevete, katere je slišal spotoma in pri pijači. Bil je neugnan jezičnik in obrekovalec. Radi te napake se ga je prijel priimek: „urednik žabarskega dnevnika!“ Porodil se je bil za prostega plemiča. Ta nizka čast ni ugajala gizdi njegovi. Trdil je po pravici, da kri njegova ni nič slabša od baronske. Zdelo mu se je neizrečno dobro, kadar mu se je dejalo: „gospod baron.“ Kdor ga je počastil s tem naslovom, zavaroval si je pri njem za vse veke poštenje svoje. Njega ni pikal nikoli ni v oči ni za hrbtom. Govoril je o njem hvaleče, da je značajan človek, ki pozna red in pravila izobraženega življenja. Ko so ljudje to zapazili, pozdravljali so ga drage volje z baronom. Kakor druge vinske bratce, mučila je tudi Brúnfija slabost, da se je na potu često opotekal in zavalil kdaj neradovoljno v blato, sneg, trnje ali na kako mravljišče. Neko popoldne premoglo ga je vino v hosti pod Tolstim Vrhom. Zavrtelo mu se je v glavi, pa je zdrknil nezaveden v okroglo jamo, ki se nahaja nad Bisernikom. Tamo je smrčal, dokler se je naspal. Vzbudivši se o polunoci začuti pod sabo hrup, žvenketanje, govorico, smeh, godbo in petje. Ker je bil silno radoveden, kaj pomenijo ti glasovi, nastavi uho in začne poslušati. Glavno pevko spozna po besedi. Gosposki roditelji so dali hčerko svojo, Juliko, naučit vsem znanostim in umetnostim, katerih potrebuje gospodična. Zнала je precēj dobro peti in glumiti, še bolje pa brenkati na klavir. Mlada krasotica se je veliko trudila, péhala in potila, da bi si priskrbela bogatega moža. Udeleževala se je vseh gosposkih plesov in veselí, v čitalnici je pela, igrala in godla na klavir in bila za te zasluge lepo pohvaljena v slovenskem časniku. Na pozornici videli so jo tudi Ljubljanci. Razkazovala jim je svetle, bele zobke in mnoge ine dražesti svoje. Vsem se je smijala na vso moč sladko.

Toda preganjala jo je nemila usoda, da ji noben napor ni koristil nič. Gospodom zdela se je samopašna in prismojena. Nekoliko ji je škodil tudi neduhoviti obraz, največ pa oče, ki ji ni mogel dati kakih dvajset ali vsaj deset tisočakov dote. Nejevoljna se vrne na Dolenjsko in se zna priplaziti s spretnimi izgovori v mnoge neznane rodovine in hiše, kjer je vedela, da bo našla kakega uglednega in petičnega samca. Z vsemi ženskimi umetnostimi in sredstvi je lovila zalega Brúnfijevega sorodnika. V njegovi obednici slišal je baron često petje in glasbo njeno. V Ljubljani

se je delala oduševljeno Slovenko, domá pa je mislila zdaj, da bo vspela laglje z nemškutarstvom. Pela in godla je tedaj zaželenemu plemiču »Wacht am Rhein« in druge take. Nada jo je zopet prevarila. Mladi gospod, pošten narodnjak, pokazal je očitno, da jo zaničuje. Nekaj časa potikala se je bolj po imenitnih hišah in poučevala otroke. Tega grenkega kruha se je kmalu naveličala. Več let nihče ni védel, kamo je prešla in še zdaj ne bi se znalo, kje živi, da ni čul baron Brúnfi po prečudnem naključji nje podzemeljskega petja in brenkanja. Po takem se ne more nič drugega misliti nego to, da se je seznanila nekje z Divkom in ga zapredla v mreže svoje tako čvrsto, da jo je vzel v Biserinik za ženo ali pa za skrbnico. — Brúnfi je slišal v rupi svoji razven nje še drugo pevko. Glas njen zdel se mu je povse tuj, ali zapomnil si je dobro neko posebnost njeno, ki mu je pomogla, da ji je zvedel kmalu za stan in ime. Na konci vsake pesmi je udarila z ного ob tla in zaukala trikrat kakor kak pijan kmetiški fant. Izmed govornic je blebetala jedna tako hitro, da ji je pobijala beseda besedo. Za vsakim stavkom pa se je zadržala: »Vidite, taki so kmetiški ljudje!« Baron si je zapamtil ta vsklik tem lože, ker mu je bil všeč: kmete je preziral in črtil zlasti za to, ker mu se mnogi niso hoteli odkrivati. Ko se je začelo daniti, potihnil je podzemeljski šum in Brúnfi se je izkobacal iz rupe in se napotil naravnost proti Novemu Mestu, v katerem se stekajo od vseh strani dolenjske novice, čenče, burke in laži. Šel je v krčmo, ki je bila glavno skladišče tega blagá. Za vsako mizo je že sedelo nekoliko pivcev, ki so si pravili najnovejše mestne prigodke. Presodivši jih korenito jeli so se spominjati tudi starih časov in rečij. Barona je najbolj zanimalo, kar je pripovedoval upokojen podporočnik o brdki Roziki. Bila je živahna, skačna in kakor na škripcih. V šestnajstem letu pripetilo se ji je nekaj, česar ji domačini niso mogli oprostiti. Pobegnila je v daljne kraje, kjer je nihče ni poznal. Priromala je tudi na Dolenjsko in služila v gostilnicah in imovitih hišah za točajko, kuharico ali hišino. Prikupila se je brzo slednjemu človeku z vedro veselostjo in zabavno šaljivostjo svojo. Pela je kakor zvon in po vsaki pesmi pribijala je z ного ob tla in zavrnila prav po fantovsko trikrat na vse grlo, da so se ji morali smijati najzastavnejši starci in modrijani. Omožila bi se bila rajši danes nego jutri. Imela je obilo častilcev, ki so ji govorili o ljubezni in srčnih svojih ranah, ali neki škratec ji je nagajal, da so se zaljubili vánjo samó taki, ki se niso mogli oženiti: dijaki vélikih in srednjih šol, dijurnisti, doktorandi, nepreskušeni praktikanti, revni poročniki, logarski pomočniki i. t. d. Nič bolje se ji ni godilo na Hrvatskem. Nekega jako mogočnega graščaka

vдовca je bila res že tako zmešala in uklenila, da se je hotel ž njo poročiti. Ko je trebalo iti v cerkev, pa je došlo župniku poročilo, da se graščak ne sme ženiti, ker mu prva gospa še živi! Rozike je bilo sram, da nikoli tacega. Izginila je kakor duh, noben znanec je ni več videl, ubožica je skočila morda v Savo in se utopila. Prav škoda je je. Take dobrovoljne punčike, kakor je bila ona, ne dobote zdaj ni v dolenskih ni v gorenjskih gostilnicah.

Brúni se je porogljivo zagrohtal o teh besedah. On ni dvojil kar nič ne, da je prepevala preteklo noč baš ta dobrovoljna Rozika v Gorjancih nekoliko sežnjev pod koreninami gracarske hoste. Zgovorna krčmarica se oglasi: »Mi meščani pa smo izgubili predlanskim tudi prav nanagloma neko hudo tercijalko, tisto, ki se je zvala Kókarica. Ker jo je dobila od vojaka mestna šivilja, čutila je baba gosposko kri v žilah svojih. Kmete je strašno grdogledila in jih obirala do belih kostij. Dejala je vsako uro gotovo več nego stokrat: »Vidite, taki so kmetiški ljudje!« Ostudno pa se je sladkala in prilizovala gospódi, sosebno bogatim gospém. Rabila jim je za tajnico in svetovalko. Dobivala jim je kuharice, dékle, dojnice in postrežnice, ali za to je ne bo nihče grajal. Kadar so denarce svoje zakvartale ali zatratile na cape, vino in slastice, nosila je zastavljat zlatnino njihovo. Če so hotele kako znanko razvpiti za negodnico, naložile so ta nečedni posel vselej nji, ker je znala človeka tako zamazati, da je bil v treh dneh črn kakor zamórec. Ako je nakanila katera prevariti možička in se sniti na samem s skrivnim prijateljem, prirejala je take shode le Kókarica in padel ji je marsikak tolar in peták za to vražje posredovanje. Ona je izvohala najprva vsako rodbinsko, zasebno in družabno tajnost ter jo priobčila še gorko pokroviteljicam svojim, koje so ji bile za takova poročila sosebno hvaležne. V cerkvi je hinavka zjutraj in popóldne oblizala vsem svetnikom peté in vendar je ni bilo v vsem našem okraji nobene rokóvnice in ciganke, ki bi se bila mogla kósati ž njo za brezdušno hudobnost in sleparstvo. Vedno nam je čvekala, da pojde v samostan za usmiljeno sestro, ali pa za gospodinjo in učiteljico. Šla je res odtod kar neutegoma, kakor bi jo bila odpihala burja, ali jaz ne verjamem, da bi hoteli imeti v kakem samostanu tako lenobo, nesnago in klepetuljo. Morda jo je teral Hudobec živo s tega svetá; pa naj jo le, saj družega ni zaslužila. Meni se že ne bo tožilo nikoli po nji.«

Baron Brúni se zopet zaničljivo zasmeje in velí: »Kókarice ni odnesel vrag ne. Ona regljá zdaj za gracarsko pristavo v Gorjancih v društvu véverice Rozike in še mnogih inih, ki ne vem, ali bi jim dejal dekleta, babe ali pa še kako drugače.« In baron je začel razkla-

dati pivcem obširno in natanko vse, kar je doživel in slišal v polnočno dobo pod Tolstim Vrhom. Premolčal je samó sitni vzrok, ki ga je zapeljal v okroglo jamo. Slovenski kmet ni znal modre krvi nikoli prav ceniti. Meščani naši pa se klanjajo plemstvu še dandanes. Žlahtnemu gospodu ne ugovarjajo, naj bleká neumno, kolikor mu drago. Pravo mnenje in čustvo jim priklujeta na dan po odhodu njegovem. Vsi gostje poslušali so Brúnfija pazljivo, kar se le dá. Nekoji so kar zijali in sklepali roke od prevelikega čuda in strmenja. Ni se videlo niti najmanjše znamenje, ki bi bilo pomenjalo nevernost ali kako sumnjo. Komaj pa se je baron poslovil in zaprl za sabo vrata, jela mu se je vsa družba gromoglasno smijati in rogati. Upokojeni podporočnik je dejal: »Talmi-baronček je dal danes od sebe tako zeleno, da se bo kadilo tri dni po hiši, čeprav bi bila vsa okna odprta. Ta plesnivi dolenjski aristokrat laže, da sam sebi verjame. Tako zabavljanje mi se zdi nespametno in surovo.« Dostikrat se izmakne tudi lažniku kaka resnica. Istina je, da razven barona ni slišal noben človek podzemeljskega pomenka, petja in brenkanja, ali to se ni moglo niti zgoditi, ker ga ni šel dozdej še nihče poslušat. Najprej treba poskusiti, šele potem se bo smelo soditi. Divko pa se je prikazal že premnogim ljudem. Spremil jih je molčé do konca hoste, tamo pa se je vselej obrnil in korakal polagoma nazaj v goščavo. Krivice ni storil nikoli nikomur. Sploh mu pravijo: 'divji mož,' dasi je miren in pohleven kakor jagnje. Nekdaj se je ponašal morda bolj robato in osorno, uljudila ga je najbrž družina. Od Kókarice ni se mogel naučiti ničesa dobrega; njo je vsprejel v Bísernik gotovo zato, da ga kratkočasi s človeškimi novicami in smešnicami. Ali od omikane Julike in prijazne Rozike navzel se je lahko pristojnega in lepega vedenja, s kojim se odlikuje zdaj poleg vseh poročil tamošnjih prebivalcev. Že marsikateri šentjarnejski župljan je izustil proti meni željo, da bi zvedel kaj več o tem, kdo je in kako živi ta »divji« mož. Meni je poslužila sreča, da so mi priobčili Gorjanci vse svoje skrivnosti in tudi bajko o Zemúnu in njega rodovini. Nadejam se torej po pravici, da razveselim ž njo in poučim vse tiste Podgorce, ki ne poznajo dovolj mičnih imenitnostij čudovite svoje Kúkove goré.

Rastlinske bolezni.

Spisal Ivan Šubic.

II.

Bolezni, izvirajoče iz mehaničnega poškodovanja.

Dele rastlinskega telesa pogostoma poškodujejo vnanje, mehanične sile. Tedaj pravimo, da je rastlina ranjena. Te sile so navadno slučajne in zato vrlo različne. Viharji lomijo stebila in veje ter rujejo mogočna drevesa; po leti razbija toča skorjo, veje in listje, strela pa kolje in smodi debla. Po zimi léže težka snežna odeja na drevesa in polomi sadno drevje in gozdne velikane. Poleg teh sil nastopajo brezbrojni živalski neprijatelji in napadajo rastlino od korenine do vrha. A tudi človek sam premnogokrat poseže s sovražno roko v življenje cvetličje. Sedaj ga vodi svoja korist ali samovolja, sedaj pa tudi razni zlobni nameni. Nasproti tolikim napadom ni varen noben del rastlinskega trupla. Podzemeljski in nadzemeljski organi nosisijo rane — časih lehke, časih smrtne nevarnosti.

Ako ima rastlina ranjene korenine, godí se ji nekako tako, kakor človeku, ki ne more prebavljati. Po koreninah stopa važen del cvetličje hrane v rastlinsko teló. Voda in vse óne tvarine, ki jih jemlje iz tál, prehajajo po brezštevilnih koreninah in njihovih lascih v rastlino. Ali če nehajo delovati vsprejemni organi, ustavi se tudi prtok redilnih sokov, v prvi vrsti vode. Cvetlica začne venéti in polegati; če pa ima trdno opóro, orumení ji listje ter ji konečno odpade, ako niso v tem vzrasle nove koreninice in novi lasci, ki srkajo raztopljena živila. Korenine največkrat ranijo živali, ki rijejo po zemlji in v róznici, v kateri gojimo rastlino. Tudi pri presájanji poškodujemo podzemeljske rastlinske dele. Ko dvignemo cvetlico iz tál, da bi jo prenesli v drugo prst, potrgamo ji nehoté nekoliko tenkih lasnatih koreninic. Sesálne dlake na njih so tako fine in tako nežno zrastene z zemeljskimi dróbcí, da jih najskrbnejša roka ne presadí brez kvare. Zato v prvem času vsaka presajena rastlina vene ter poveša vejice in listje. Ako nismo postopali dovolj umno, nam tudi pogine. Posebno občutljive so v tem oziru razne vresnice in mirte, ki so domá iz Kaplandije in Avstralije. Kadar presájamo, moramo vselej dobro paziti na ravnotežje med koreninami in vejami. Ker ranimo korenine, treba je rastlini porézati nekaj vėj; lačni organi hočejo imeti hranila, toda tega bi jim bolne korenine ne mogle dovajati v zadostni meri. Časih smo tudi prisiljeni, odstraniti nekaj predolgih korenin, da moremo drevo pre-

nesti na drugi kraj. Takrat vzamemo celó radi žago v roke in porežemo do dobrega vse razrastene veje. Sevé, najbolj je, če dvignemo vse korenine kvišku, tako da se jih drži vsa prst, kar je hoče ostati med njimi. Potem celo képo spravimo na novo mesto. Nekateri vrtniki porezávajo pri presájanji tenke koreninice, ki so se v podobi obroča gosto spolstene polegale po dnú róžničinem. Takega postopanja razumnik ne more priporočati. One belkaste, fine podzemeljske vejice so najvažnejši organi za vsprejemanje živila; treba jih je torej kolikor možno varovati, ne pa odstranjevati.

Tudi steblo rastlinsko pogostoma nahajamo ranjeno. Človek časih poreže evetlice do tál, a tudi živali jih odgrizejo do korenin. Takega temeljitega poškodovanja ne prištevamo ranam, četudi rastlina ne pogine vselej. Zélnate cvetlice kmalu pogánjajo nove popke iz prirezanih ostankov. To vidimo na travniku, kjer kósec poseka nebrojno množico žélišč, pa vendar hitro vnóvič ozelené in bujno rastó kakor poprej. Nevarneje je popolno prirezovanje pri lesnatih rastlinah. Listnato drevje se sicer še rado in kmalu ojači; iz odsekanega parobka veselo poganjajo v velikem številu zeleni vršički ter ohranijo pojedinko živo. Drugače pa je pri storžnjákih; ti skorej vselej poginejo, ako jim odžagamo truplo blizu tál.

Mehaničnemu poškodovanju prištevamo tudi rane, ki jih sekajo deblu raznovrstne živali. Zajci oglójejo sadno drevje, miši in véverice pa jih posnemajo, kjer morejo. Posebno po zimi, ko gre divjačini trda za hrano, so debela v nevarnosti; tudi z drgnenjem napravi zverjád precéjšnjo kvaro. Jeleni in srne májijo in obirajo mlade jelke, smreke, mecésne, búkve itd. Oglójena drevesca ostanejo pritlikava in zvita in malokdaj dosežejo nepokvarjene tovariše.

Človeku rabi lubje za razne obrti; zato maji drevesa. Časih jih navrta, da nabira različne sokove in smole, ki tekó iz rane. Boróvce n. pr. zarezávajo, da dájó trpentin, trpentinovo olje in kolofonijo. Iz ran arabskih in afričanskih akacij solzí arabska gúma; nekatere grške in sirske mutuljnice cedé iz svojih ran traganovo gúmo, američanske sorodnice pa znani lepó dišeči peruvanski balzam, ki rabi kot surogat vanilije v parfumeriji in v zdravilstvu. Sploh se pri ranah radi pokažejo nenavadni in bogati izločki. Če zarezemo smreko, teče ji iz razpóke obilno smole, ki zalije rano in na debelo pokrije obližje. To bolezen zovemo *resinosis*. Naše koščičasto sadje izločuje ranjeno veliko gúme, takozvane češnjeve gúme ali smole — *gumosís*.

Ako nismo lubja okoli in okoli odstranili, potem rastlina lahko še dalje živi. Oni sokovi, ki se pretakajo med lesom in skorjo, nimajo

tedaj poti prekrčene. Asimilovane tvarine morejo še vedno prihajati v korenine, ali dokler so te dovolj močne, ohrani se tudi drevo čvrsto in zdravo. Ko bi pa odrezali cel pas lubja krog debela, potem bi zaprli možgi svobodno gibanje in pot navzdol. Korenine bi ne dobivale potrebnega hranila, končno mora cvetka začeti hirati in umirati. Le časih si natora sama pomaga. Oluščen les se namreč pokrije z novo, svežo tkanino, ki dovaja živilo: rana se je natornim potem zacelila. Tudi tedaj, ako poganjajo pod odrezanim obročem zelene veje, ostaje rastlina živa, kajti zeleni deli upodabljajo toliko hrane, da ne izgine življenje.

Lesnatim rastlinam šestokrat nalašč porezavamo veje in popke, posebno takrat, ko si lepšamo ž njimi nakitne vrte ali pa nam rabijo za žive plotove. Posledice porezavanja se kaj očitno javljajo. Požagano drevo se na prečudne načine pači in razrasta. Popki, sedeči pod ranami, oživé se namreč in jamejo poganjati vršičke v vse mogoče meri. Tako nastanejo óne fantastične in nenatorne drevesne podobe, ki jih gledamo v raznih vrtilih, prirézanih po nekdanjem francoskem ukusu. A vej ne režemo in ranimo zgolj v zabavo; časih nam to prinaša dokaj koristi in umni sadár mora v premnogih slučajih poseči po žago, ako si hoče ohraniti plemenito deblo. Tudi cvetlice v róžnicah vrtník obrezuje temeljito, da mu ne poganjajo pregolih in raztresenih vej; časih je le s porezavanjem mogoče vzgojiti lepe, košate rastline, ki ugajajo odgojiteljevemu ukusu. Jednako moramo postopati z nekaterimi drevesi, če hočemo, da nam delajo gosto senco; ko bi jim redno ne odrezávali raznih vrhov, poganjala bi redke, dolge veje, ki bi delale malo sence; s porezavanjem jih silimo, da se gosté in košaté.

Še lože nego na deblu in vejah napravljajo se rastlinam rane na listji. Šibka peresa posebno hitro občutijo zunanjo, sovražno silo. Razne žuželke jih objedajo, toča jih tolče in vihar otreša. Izguba listja ima velikanski vpliv na rastlino. Zelena peresa asimilujejo ali upodabljajo ogljikovo kislino atmosferskega zraka; iz nje delajo ogljik in kisik. Prvega porabijo v grajenje svojega telesa, drugega pa po nekoliko izpuščajo nazaj v zrak. Zdravje zelenih peres je tedaj odločevalno za obstanek posameznice. Ako osmúčemo listje, mora rastlina hirati, slabše plodove rediti in šibkejši les graditi. Večkratno obrezovanje privede končno tako daleč, da se cvetlica posuši in umrje.

Rane navadno zaceli priroda sama. Nova tkanina preraste načéte dele; sveža koža jih pokrije ter nadomesti odstranjene organe. Nove stanice izvirajo iz starih, sosednih; kmalu vzraste tvor, ki objemlje v podobi otoka ali svitka (callus) zdrave robóve. Od tam se razteza

počasi čez rano, dokler je ne pokrije. A prostor, kjer je bila rana, pozna se še leta in leta; zaceljene rane — grče — opazujemo na starih lipah, hrastih, topólih in dr.

Vendar se tudi pripetí, da se rana neče prevleči z varujočo odejo. Zrak pristopa zraven in prej ali slej začne rana gniti. Pri mehkih, zélnatih rastlinah se gniloba posebno naglo širi. Površje rane se izpremení v rjavo, gnilo tvarino, ki seza vedno globlje v srce rastline. Lesnatim deblom začne les rumeniti ter postajati lahek in prhek. Mesto rane zapazimo konečno rjavo snov — trhljád — v kateri se naseli bogato organsko življenje in se gosté obilni zajédalci. Opisani proces se navadno vrši pri ótlih deblih, ki gnijó v sredi. Rana se je pač pričela pri kaki odlomljeni veji; natora si ni pomagala sama in razdiranje je napredovalo sicer počasi, ali stalno. Deblo vedno bolj izgublja svoj poklic kot mehanična podpora vsemu trupu. Stalo je stoletje za stoletjem, toda gnijoča rana mu je razjedla teló. Podrè ga morebiti prvi vihar. . . .

(Dalje prihodnjič.)

Plemstvo in národní razvoj.

Spisal Jos. Apih.

II.

Odkar nas omenja zgodovina, bili smo kmetški národ; da smo pa tudi postali in ostali kmetje »par excellence« za vselej, to je jedna najvažnejših posledic nemškega vpliva, katerega sta podpirala tù Lah, tam Madjar. Da bi kdo hotel ves narod naš stopiti v jedno politično stranko in tej dati pri krstu primerno ime, morala bi se taka národno-politična stranka zvati samó »demokratsko«. Ali smemo biti ponosni na to, ali pa bi morali obžalovati, da je prišlo tako? Ako prav razumevamo, kar uči zgodovina, opisujoča usodo národov, reči moramo, da je potrditi obe vprašanji z ozirom na ogromne žrtve, za katere se je v ónem zmislu razvila naša zgodovina in utemeljil naš národní značaj.

Že davno je Slovenec izgubil svoje národno plemstvo. Nekoliko ga je zatrla sila premogočnih sosedov, deloma pa ga je zadela tista usoda, kateri je zapadlo slovanstvo na svoji, nekdam tako obširni periferiji in po mestih: pospeševalo je kot plodovit gnoj rast in cvet

novih gospodarjev, seosebno moč novih plemenitih rodbin, došlih iz tujine k nam. Slovenec neizmerno rad posnema tuje šege, navade itd.; ne brani se zakonske zveze s tujci, najmenj pa se je branil stopiti v službo mogočnih gospodov in tam so mu zamorili národní čút, potujčili mu srce in um in čimbolj je napredoval v tej šoli potujčevanja, tembolj se je oddaljeval svojemu národu. To so bili poglavitni vzroki, da je jako hitro utonilo naše plemstvo.

Baš za nas Slovence je bil to strahovit udarec, pravi »mene tekel« vsemu národu. Pri ónih národih, kjer se je na podlagi velikega posestva razvilo močno plemstvo, zvezano je to tako tesno s celoto národovo in je tako eminentno bistven del národa, da národ ni več sposoben zvrševati vseh dolžnostij národnega življenja, ako se mu odvzame ta stan in namesto njega vsili tuje plemstvo. Tak národ je podoben hrómemu človeku, ali móžu, kateremu je krogla vzela nogo, katero mu za silo nadomestuje leséna okorna bérta; podoben je stroju, katerega je šušmár popravljaj, ali namesto dobrih kolésec itd. ga pohabil s slabozdelanimi novimi deli. Tak stroj ne more dolgo služiti. Seveda, tudi tukaj je nekaj razlike med bitji organskimi in neorganskimi; živo bitje si nekako opomore s tem, da ostali udje po sporazumljenji kolikor toliko nadomeščajo izgubljenega tovariša — a vendar je pohabljen stroj.

Tudi národna celota je organsko truplo, sestavljeno jako umetno od neštevilnih delov, in sleharni del ima v národni družbi v soglasji z drugimi zvrševati nalogo, ki mu jo je odkazala roka tistega mojstra, kateri je izumil in sestavil tako umetno teló. Tem delom je pristaviti tudi plemstvo: zgodovina priča važnost tega stanú za človeško družbo v obče in za národní razvoj posébej. Le poglej v srednjeveško zgodovino nemško. Nemcem (da ne navajam tukaj drugih mnogoštevilnih vzgledov) bilo je plemstvo prvi reprezentant národne posebnosti, izraz národnega tipa, pa tudi prvoboritelj za národno veljavo, in akoravno ne vselej gojitelj národne prosvete, vsaj v sleharni dóbi barometer, kažóč stopinjo, do katere se je povzdignila posrednja omika národova. Izbríši iz zgodovine čine tega stanú — kaj potem še ostane? Zgodovina plemstva je zgodovina vsega národa! Da plemstvo svoje uloge ni igralo povsod in vedno tako, da bi mu smeli izrekati svoje priznanje — to nas ne sme motiti, kadar govorimo o pomenljivosti vpliva njegovega za celoto.

Nam so vzeli plemstvo, kakor hitro so mogli; zamenili so nam je s tujim, nam sovražnim plemstvom, ki je národu postalo to, kar je zevajoča rana telesa. Odkar smo pa národ brez domačega plem-

stva in brez národnega meščanstva, od takrat smo »národ brez zgodovine«, kakor nas, rogaje se nam, pitajo dandanes nemili nam sosedge. Žal, da tiči v tem pitanji grenka resnica: Izgubivši plemstvo je bil précej národ slovenski nezmožen, ustvariti si svojo národno zgodovino; v tem zmyslu je národ slovenski, odkar so ga podjarmili tujci, národ brez zgodovine.

Res je, da v tem oziru nismo Slovenci jednega mnenja in da nekateri trdijo, da Slovenci imamo vendar svojo zgodovino, katero nam menda odrekati hočejo samó naši nasprotniki. Ali zakaj se nam še ni vzbudil učenjak, ki bi nam bil spisal to našo zgodovino — národno zgodovino, ne krajevne kronike ali kaj takega? Da bi bilo temu krivo zgolj pomanjkanje virov, katerih je treba šele priobčiti in preiskati, to ne more biti resen razlog. Kar je doslej znanih virov, zadoštuje vsaj gotovo za pregledno zgodovino, za glavne in v bistvu nepremične poteze; kar se za popolnjenje národno-zgodovinske slike naše potrebuje podrobnostij, ne smemo se nadejati več tako imenitnih razkritij, da bi mogli na njih podlagi ustvariti národno zgodovino. Nam se vidi, da je temu nasprotju mnenja kriva razlika v pojmu, katerega je imeti o národni zgodovini.

Ako hoče biti zgodovina res véрно zrcalo národne minulosti, ne sme biti zgolj nepretrgana vrsta bede, trpljenja in morebiti še takih činov, ki so jedino le dokazi molčeče, pasivne ali trpeče pokorščine. Naj so taki čini še tako slavni — na rováš národov se bode zapisal samó jako skromen delež. Ako se hoče národna posebnost, ki jo sestavljajo vse sile in zmožnosti národove, jasno pojaviti, mora imeti tudi volja priliko, da se pokaže v dejanji; to dejanje mora biti torej aktivno; národ mora sodelovati tudi sam, kjer snuje zgodovino svojo; slušati mora marsikrat sam náse, ne vedno le na tuje povelje. Kako se nam pa vidi naša minulost, ako jo opazujemo raz tega stališča?

Hlapčevali smo Obrom, Frankom, Lahom, Madjarom; pošiljali smo svoje mladeniče, da so prelivali na bojiščih svojo krí in izpolnivali dolžnost vérnih podanikov; a niso se borili za svoj národ; krí, ki so jo prelivali v hudih bojih, ni plodila tál národnih interesov, ni pospeševala národnega razvoja. Borili smo se, trpeli smo za tujo stvar; in celó takrat, kadar smo branili svoj dom, bili smo borílci »in majorem Germaniae gloriam«, ki se za národne naše težnje niti zmenila ni. — Pokristijanjenje ni bil národen čin v zmyslu národne samodoločbe; Slovenec se je dal krstiti brez kakega posebno krepkega odpora; za krščanske nauke je imel krotki Slovenec neko dovzetnost in naglo je bil vnet kristjan. Čez dolgo potem se zatrosi med nas iz Nemške

séme luteranstva — in Slovenec se ga ni branil! Bati se je bilo, da ne bi se iznevil národ čisto starí véri po posvetnem pritisku in modrem postopanju predikantov, ki so izkušali svojo iz tujine vpeljano véro udomačiti in utrditi na národni podlagi, v písmu in besedi domači. Tako surovo, kakor je Nemec preganjal katoliške duhovnike in me-niše, védel se ni slovenski kmet nasproti luteranskemu črnosuknježu. Toda ukoreniniti se reformacija pri nas ni mogla, ker so ji hitro minile razmere ugodne. Naglo so se bili dali Slovenci poluteraniti — še hitreje so jih zopet pokatolicanili; vzeli so jim knjige, čvrste prvence novoslovenske književnosti, in so jih požgali na grmadi — ali ogenj teh grmad ni nič ogrel naših pradedov! Kako čudovito hitro so morali Slovenci vsprejemati druge vérske resnice in menjavati vérske, naj-vzvišenejše nazore, kakor bi bila to samó obleka, ki se more menjati, kakor se komu zljubi, ne pa prepričanje, ki mora biti zasejano v srce in vladati vsega človeka. Pa — tù in tam, povsod se je národ klanjal jedino tujemu vplivu; ne da bi ga bili povprašali, porinili so ga na tisto bojišče, kjer so se bojevala nasprotna načela za nadvlado svetá.

Celó junaških bójev pradedov naših zoper Turka neče priznavati preširna muza nemške zgodovine kot pravi národni bój slovanski, niti ji ne veljajo slavne zmage ónih let za národne čine slovenske. Obširno in zgovorno pripoveduje, da je ta in óni slavni — Nemec, sin te in óne staroslavne — nemške rodbine vodil vojake iz »notranje-avstrijskih pokrajin« v bój na Turka; gostobesedno slavi hrabrega načelnika kot prvoboritelja kulture — nemške in slika ga, kako zmaguje ali najde smrt Leonidovo. No, kje so pa naši »fantje«? Kje so dela hrabrega srca in krepke pestí naših junakov? Saj menda ti niso bili zgolj statisti, kadar je prišlo do bója, kaj? Mislim, o téh menda ni treba govoriti tam, kjer vodi peró zgodovinarjem nemška modrica: kaj bi mari bilo lepo, govoriti o ljudéh, ki so bili sámí hlapci, seveda čvrsti, pogumni in celó véрни in poslušni, a vendar sámó orodje, brezvoljni stróji in po vrhu še celó — Slovenci!

Zdelo se nam je potrebno, poudariti značaj naše minulosti in zakaj moramo v omejenem zmislu réči, da smo brezzgodovinski národ; o naši, res naši zgodovini se more govoriti samó v zgoraj omenjenem ožjem pomenu. Še odločneje pa se morajo ométati trditve, da se morajo našemu národu prištevati odlični državniki, vojskovodje, škofje itd., kakor n. pr. Žiga Herberstein, Janez Kacjanar, grofje Turjaški, Ravbarji i. dr., katerim je tekla zibel na slovenski zemlji in ki so kolikor toliko vplivali na usodo ne samó naše domovine, temveč vse države in si prislužili častno mesto v zgodovini. Odkar je osrednja

slovenska pokrajina, Kranjska, prišla pod nemško vlado, varovati se je zamene pojmov »kranjsko« in »slovensko«; na naša tla se je zasadilo mnogo tujih rastlin; aklimatizovale so se jedino v zemljepisnem, ostale so nam tuje v národopisnem oziru; tem tujim rastlinam so odrezali nebrojno mnogo cepičev in ž njimi »požlahtnili« domače. Take tuje in potujčene rastline so vzrasle košata drevesa in so lepó cvetele na naši zemlji — a »domače gore listi« to niso bili; ali morebiti izjemoma. Kadar so naši »stanóvi« branili svoje stališče, svoje predprave proti osrednji vladi, ni bilo temu razlog národno nasprotje, nego jedino le tisti odločno stanovski ponos, ki je branil provincijalno samoupravo, da bi otel svoje gospodstvo nad podaniki in predprave in svoboščine proti najvišji vladi. Naj navêdem le dva vzgleda.

P. pl. Radics trdi, da je Žiga Herbersteina prištevati slovenskemu plemstvu in našteva v svojih spisih cele tolpe »slovenskih vitezov in gospodov;« ali dokaza, da so te rodovine in ti možje bili Slovenci po krvi in po duhu, seveda ne more dognati. Še celó tega ne vemo, ali so bili ti možje taki poštenjaki, kakor Žiga Herberstein, ki je v najslavnejšem svojem spisu (*»Raittung meines Lebens«*) še na stare dni z nekim dandanes pri Nemcih ne več običnim ponosom se spominjal, kako pridno se je učil slovenščini in da ga niso mogli ustrahovati posmehi in priimki, s katerimi so ga pitali plemeniti njegovi tovariši. Ako se je tako godilo plemiču, bivajočemu v kraju, oddaljenem od meje nemške, med čisto slovenskim stanovništvom, kako bi se bilo šele godilo plemičem v drugih krajih, ko bi bili tako predrzni, prištevati se Slovencem? Sámó slovensko ime in zemljepisna domovina ne smeta priti z odločilnim poudarkom v poštev, ako hočemo n. pr. določiti národnost temu ali ónemu plemiču, živóčemu v 15., 16., 17. i. t. d. veku. Dokler nam pa niti najslavnejši kemiki ne izumijo načina, kako človeško krí razkrájati v národne svoje delce in preračunjati, koliko odstotkov je v nji nemške, koliko slovenske in drugačne krvi, in ker ne smemo národne zavesti minulih stoletij jednáčiti svetski sili moderne ideje národnostne, morajo nam sámó viri in splošne razmere ónih dób povedati národnost tega ali ónega možá. Naše plemenitaške rodbine so bile nekoliko izvirno tuje, nekoliko pa potujčene po tistih vzrokih, ki smo jih že navedli. Že dečkom se je vcepal v glavico tují jezik, češ, da je za plemiča nedostojno, govoriti jezik kmetski; s plemenitaškim stanovskim ponosom, zaničevanjem nižjih stanov in s tistim tujim jezikom so zgradili okoli graščin orjaške zidove kitajske; na stolpe pa so postavili čuvaje istega duhá, da obrani národnemu duhu predirati v nemško plemenitaško svetišče.

Niti sam Kacjanar se ne sme prištevati zavednemu národnemu plemstvu; sodimo o njem tako ali tako, karajmo ga ali pomilujmo in primerjajmo slavnemu Wallensteinu: »slovenski« Wallenstein Kacjanar gotovo ni bil, navzlic svojemu izvirno menda vendar slovenskemu imenu. Že stari Rimljani so rekali, da se sme iz običnega občevanja sklepati na značaj človeški. Kolikor so nam znane obiteljske razmere Kacjanarjeve, kaže vse na to, da je bila ta, prvotno slovenska, rodbina ponemčena že davno pred njim.

V obče se moramo, navzlic tistim zgodovinarjem, (ki prištevajo slovanskim umetnikom celó Kalteneggerja, Strahla, Rotha itd.!) odločno odreči nadi, da bi bilo kdaj mogoče dokazati, da smo imeli n. pr. ob začetku novega veka še slovensko plemstvo. Kar ni storila sila, to so pomogli doseči stanovski predsodki, ki so odtrgali plemstvo od národne celote in je priklopili k tujemu národu. Da se nam ni iznevéřilo národno plemstvo in ga nadomestilo tuje, nam nemilo, težko da se bi nam bile tako grozno skrčile meje in pogubil bogati zaklad národnih ustanóv z národnim duhom vred!

(Dalje.)

Národne pesmi iz Viniškega okraja.

1. Stoji mi vrtec ograjen.

(Podklanška.)

Stoji mi vrtec ograjen,
Pa mi je rózic nasajen;
Po njem se šeče grófica,
Za njo se klanja rózica.

Kaj se mi klanjaš rózica?
Te nimam kómu trgati:
So oče, mamka prestarí,
In sestra, bratec premladí.

Bi dragemu te trgala,
A drag mi je predáleko:
Je prek tri góre visoke,
Je prek dve vóde široke.

Na roki nosi prstan moj,
Da se pozná, da je on moj.
Za vratom nosi robec moj,
Da se pozná, da je on moj.

Le rasti, rasti rózica,
Te trgala bo grófica
Ko pride, pride k meni
V pozni že jeseni.

2. Fantje mi vriskajo.

(Iz Goleka.)

Fantje mi vriskajo,
Tičice pojejo;
Solnce mi doli gré
Tam za goré.

Če se pa ženil bom,
S tega se kraja bom,
Tja na hrovaško stran
Dečve bom zbral.

Njej tudi bránite,
Srce ji žalite,
Pa njeno srce
Le bije za mé.

Kupil bom flintico,
Flintico srébrno;
Tič'ce postrelil bom,
Ženil se bom.

„Kaj mi jo bránite,
Srce mi žalite.
Ta je za mé,
Za moje srce.“

Očka jo kregajo,
Mamka jo tepejo.
Ljubca ne mara nič,
Poje ko tič.

Jej kupil bom rutico,
Rutico židano,
Dà si bo brisala
Svoje solzé.

Kupil bom rínčico,
Rínčico zláčeno,
Da se bo troštala
Ljubica ž njo.

Zapisal J. A—č.

Domorodcem.

Besedam samim sveti domovini
 Pomágati nigdar ne bode móči,
 Neplódnih sólz o bédí nje ne tóči
 In ne vzdihuj nihče, da spí v temíni.

Ljubezni žívi ogenj nas prešini
 Ter z delavnostjo vsakdo se poróči,
 Takisto po duševni dolgi nóči
 Prosvete vzide jasni dan očini.

Dejanje našo rodoljubnost káži,
 Naj tudi nam za žrtve in napóre
 Učakati veselja še ne ne bóde.

Osrečujoča misel nas toláži,
 Da čas vresniči vnukom naše vzóre
 In med sloveče dvigne jih naróde.

Jos. Cimperman.

Rondél.

Tvrdo je, če na svéti sám živíš,
 Če némaš ga, da v zlu se nánj opíraš:

Grenká je solza, kojo sám utíraš,
 Skeléča rana, kojo sám zdravíš,
 Režóča bol, katero sám tešíš,
 I pústa skórja, kojo sám obíraš:

Tvrdo je, če na svéti sám živíš,
 Če némaš ga, da v zlu se nánj opíraš:

Če krog i krog divjá vihar i píš,
 Če truden i mirtú želján premíraš,
 Zamán se za továrišem ozíraš,
 Da se upehan óbenj nasloníš:

Tvrdo je, če na svéti sám živíš.

Jos. Kržišnik.

Moje róže.

Ne ugájajo vam róže
 V srei môjem vscvetajóče:
 Vse premálo so lepé vam,
 Vse premálo vonjajóče.

A kakó bi mogle biti
 Li krasnéjše, bolj dišéče,
 Ko jim níkdar ne prísíje
 Vedri zárek míle sréče.

Ljub jih dèžec ne namáka,
 Toplo sólnce jih ne gréje,
 Blaga rósa jih ne svéži,
 Rahel vétrec jim ne véje.

V mračnem so. Prilivam tožen
 Sámo grénke jim solzice,
 A solzé so nežnim cvetkam
 Slábe le gojiteljice.

Jos. Kržišnik.

Slovenske predstave v deželnem gledališči v Ljubljani od leta 1789. do leta 1850.

Sestavil P. pl. Radics.

Prvo poročilo, ki nam v Ljubljani sploh pripoveduje o gledališki predstavi v slovenskem jeziku, je iz leta 1670.; takrat so namreč ubožnejši učenci ljubljanske gimnazije v letovišči učenikov svojih, ljubljanskih jezuitov, na gradiču Pod Turnom, ki se zdaj imenuje Tivoli, predstavljali igro »Paradiž« v slovenskem jeziku.

Od tedaj pa nimamo nobenega sledu o kaki slovenski igri na javnem odru blizu do konca preteklega stoletja.

V osmem desetletji 18. veka pa je nepozabljivi domoljub baron Žiga Cojz večkrat zložil in zajedno uglasbil kako domačo pesemco ter jo potem izročil italijanskim pevcem ljubljanske operne družbe, kateri so take slovenske pesemce peli pri italijanskih operah v deželnem gledališči. Glasna hvala in polno gledališče sta bila pevcem vselej gotova, kadar so svojim operam dodali kako domačo pesem. Tista leta (1780.) je izšla v Pohlinovih »Pisanicah« prva slovenska opereta »Belin«; uglasbil jo je sicer kamniški učitelj Jakob Zupan, toda predstavljala se ni nikoli. Kmalu na to je stopil Linhart s prvim svojim dramatičnim delom pred občinstvo ljubljanskega gledališča.

Od tistega časa je videlo občinstvo, seveda časih po dolgih presledkih, od l. 1789. do 1850. naslednje slovenske predstave:

Leta 1789. dne 28. decembra so diletantje predstavljali igro »Županova Micika«, katero je po Richterjevi »Feldmühle« poslovenil Linhart.

Osebe:

Tulpenheim	—	—	—	Suknarski fabrikant Desselpruner
Gospa Sternfeldova	—	—	—	Gospa pl. Garzarolli
Manhof	—	—	—	Dr. Makovic ¹⁾
Jaka, župan	—	—	—	Dr. Merk ²⁾
Micika	—	—	—	Gospa Linhartova
Anže	—	—	—	Dr. Piller
Glažek	—	—	—	Dr. Repič

Šepetalec Linhart.

¹⁾ Linhartov šurjak.

²⁾ Pozneje dvorni svetovalec na Dunaji.

»Županova Micika« je izšla l. 1790. v tisku na svetlo pri Janezu Frid. Egerji; ravno tisto leto je izdal Linhart drugo svojo igro »Veseli dan ali Matiček se ženi,« poslovenjeno iz francoskega po Beaumarchaisovi »La folle journée, ou le mariage de Figaro«.

Leta 1791. dné 8. februvarija je pri benefici gledališke igralkе gospé Deimerjeve neka gospodična deklamovala pesem »Fantje«, katero je zložil Linhart.

Pesem slóve tako:

»Fantje en lep zvét je ta,
Kar kol lubesen da,
Is mojga malga verta
Ena roshe bres terna;
Pa she ni prav odperta
En dober duh ima

Vam b'jo rada predala
Ne bo velik kofhtala
Lubi Fantje! kupite,
Sa en repar al dva,
Frihko naprej stopite
Dober kup vam se da.

Linhart ¹⁾

Leta 1803. po leti in drugič dné 14. novembra so igrali otroci igro »Tinček-Petelinček«, katero je po Kotzebuu poslovenil V. Vodník.

Leta 1814. dné 11. julija se je slavil »Mirov god.« V slavo povrnitve habsburške vlade je bil balet v gledališču, kjer so otroci peli naslednjo Vodníkovo pesem:

»Pubizhi, Punzhike
Pulte marjetize
Slatize, svonzhike
Dauf mirov je god

Splétajte vénzhike
Shmarnize, kokale
Krefnize, pójdemo
Mirovzu napróť

Trófilí, venzhali
Gas Premagávzhovo
Milmu porezhemo
Sdrav dôshel F ronz bod

Tvoje fmo zvétize
Se ti poklónemo
Ponishno profimo
Smil se firót!

Vodník ²⁾

Leta 1814. dné 14. julija nova slavnostna predstava, pri kateri se je pela ta pesem Vodníkova: ³⁾

»Zesarja sta vgnala
Hud vojskini krik
Franzozu pa dala
Pravizhen mejnik

Mladenzhe vuhájo
Kdar stavio mejô
Naf pléfát ravnaio
Nam godze dájô.

Leta 1822. dné 22. marcija gledališka predstava. Gledališki list je natisnen z rdečimi črkami: »Doncf bo igran ,Golfani Stare z' kratkočasnost u enim delu is Nemshkiga prestavleno od Kotzebua.«

¹⁾ Pesem, natisneno na posebnem listu, hrani c. kr. studijska knjižnica v Ljubljani.

²⁾ Pesem je natisnena na posebnem lističu, ki ga hrani c. kr. studijska knjižnica ljubljanska.

³⁾ Idem ibidem.

Ljudje.

Komednin gospodar, pride kakor kelnar

in kakor godez — — — — — gospud Flor.

Mizka, njegova shena — — — — — punza Fischer

Godernavez, ofkerbnik — — — — — gospud Wilhelm

Janes, hlapec — — — — — Janes Dittmayer.

Predstavljalci so bili navadni nemški igralci, ki so nalogo svojo zvršili tako dobro, da so morali igro ponoviti.

Leta 1822. dné 28. aprila. »Golfani starez« z istim osebjem.

Leta 1848. dné 30. maja. Prva velika beseda »Slovenskega društva« na slavo godú cesarja Ferdinanda I. Monolog »Device Orleanske«. »Novice« (1848. pg. 96.), kjer je ta beseda obširno opisana, sklepajo poročilo svoje: »Ne moremo tega popisa dokončati, da bi se ne zahvalili g. Bučarju, ki si je za napravo prve slovenske besede toliko truda prizadjal; pohvaliti moramo pa tudi g. Mašeka, učenika ljubljanske muzikalne šole, ki je le za klavir napravljene rečila pa v celo muziko prestavil in pa gosp. Fleišmana, ki s pravim veseljem in hvale vredno umetnostjo napeve slovenskih pesem zлага. Tudi oršester se je dobro deržal. Vsak dober Kranjc (sic!) je zadovoljen glediše zapustil z vošilam, de bi nam slovenski zbor enako veselico zopet kmalo napravil.«

Leta 1848. dné 19. junija. Druga velika beseda »Slovenskega društva«. Sodelovalo je tudi »Filharmonično društvo« in vrhu tega so »Krakovci« peli nekoliko korov.

Leta 1848. dné 8. julija. Tretja velika beseda »Slovenskega društva« na korist pogorelcem št.-vidskim na Dolenjskem, katerim je požar 18. junija naredil veliko škode. Predstavljala se je Linhartova »Županova Micika«, katero je priredil M. Kastelic.

Leta 1848. dné 6. septembra: »Županova Micika« in »Golfani starec.«

Leta 1848. dné 13. septembra sta se ponovili obe navedeni igri. Vmes je dr. Lovro Toman deklamoval pesem »Slovenska mati.«

Leta 1848. dné 22. novembra na čast občnemu zboru »Slovenskega društva« Tylova igra »Tat v mlinu«, poslovenjena iz Češkega.

Leta 1848. dné 4. decembra se je predstavljala »Zmešnjava čez zmešnjavo«, katero je po Kotzebuvu poslovenil J. Babnik.

Dr. Bleiweis piše o tej predstavi v »Novicah« dné 11. decembra: »S takimi nespodobnimi igrami, ktere še Nestrojevo klafanje stokrat

prekosijo, se ne pomaga slovenski reči na noge, marveč jo pahne v brezno nazaj. Glediše naj nam bo v veselih in žalostnih igrah učilnica življenja — pa v tako učilnico ne smemo nobeniga pošteniga človeka poslati! Poslednjič moramo še opomniti, de če bi se imelo več tacih komedij pričakovati, bi si mogli poprejšno cenzuro nazaj vošiti.«¹⁾

Med tem so začeli diletantje predstavljati igre tudi po deželi; tako n. pr. so igrali diletantje v Vipavi leta 1848. dvakrat Linhartovo »Županovo Miciko« in njegovo komedijo »Matiček se ženi«, kakor tudi veselo igro »Varh«, katero je leta 1840. iz angleškega po Garrichu poslovenil in na svetlo dal Andrej Smolč.

Leta 1849. dné 24. januvarija so diletantje predstavljali Linhartovo igro »Veseli dan ali Matiček se ženi.« »Novice« (1849, pg. 21.) pišejo: »Veseli dan ali Matiček se ženi,« vesela igra v gledišu pred somnjem ta dan od slovenskega društva napravljena, je ljudem močno dopadla; glediše je bilo tako polno, da se je vse terlo in slovenskemu društvu je ta igra čez vse stroške naklonila gotovih 124 gld. Vsaki dan se bolj prepričamo, de tudi Ljubljana na Slovenskim stoji, čeravno nekateri še tega zapopasti ne morejo.«

Leta 1849. dné 13. februvarija. Vodnikova slavnost. »Novice« (1849, pg. 33.) pišejo: »Slave Venec« se je imenovala igra, ki jo je slovensko društvo v četertik v ljubljanskim gledišu v spomin Valentina Vodnika napravilo. Razun nekterih lepih pesem (posebno Husitske) sta nas nar bolj razveselila: govor v spomin Vodnika, ki ga je naš mnogospoštovani gosp. K. Dežman spisal, — in pa predigra divice orleanske slavniga Koseskiga.«

Leta 1849. dné 10. septembra. Gledališka predstava s petjem. »Novice« (1849. pg. 164.) poročajo: »V pondeljik smo imeli domorodno veselico v ljubljanskim gledišu, kér so nam častiti rodoljubi in rodoljube lepe domače pesmi peli in pa po češkim poslovenjeno igro »Dobro jutro« igrali, ki je práv dopadla. Konec igre je storila pesmica tako prijetna, da imamo malo tacih. Razun naših že zdavnej dobro znanih pevcov iz Krakoviga in iz mesta, ki svojo reč vselej slavno izpeljejo, smo slišali v pondeljik prvič 2 lepi pesmi gosp. Medičarja, in pa novo gospodično pevko, ki se je v izverstni gosp. Fleišmanovi pesmi kaj dobro obnesla. Tudi v igri, ktera je bila sploh dobro igrana, smo vidili neko gospodično in nekega gospoda pervikrat igrati, in sicer tako dobro in umetno,

¹⁾ Ta graja Bleiweisova je silno pretirana. Igra ni toliko pohujšljiva, kakor prazna, pusta in — neumna; zatorej želimo, da bi kmalu izginila z odra slovenskega, kjer se hoče spet udomačiti.

de si smemo zares srečo vošiti k taki imenitni pridobitvi. Polovico dohodkov današnjega večera je namenilo slovensko društvo našim ranjenim vojakom; tedaj so gospodične in gospodje, ki so danes igrali in peli, dva dobra dela ob enim dopernêslu. Slava in hvala jim! Posebna hvala pa tudi gosp. Drju. B-čju (Bučarju. Ured.), ki je bil vrednik pëtja in igre današnjega večera.«

Leta 1849. dné 15. decembra. Igra bana Jelačiča »Rodrigo und Elvira« z monologom iz »Device Orleanske.« »Novice« (1849. pg. 219.) pišejo: »Prihodnjo soboto bo gospodična Vesel, ki nas je že večkrat s slovenskimi poczijami razveselila, iz »Divice Orleanske« Koseskiga krasni samogovor 4. djanja v orožni obleki junaške »Divice« deklamirala; igrali bojo ta večer tudi igro, ki jo je Ban Jelačič v nemškem jeziku spisal, ko še ni z vojsko, ampak z poczijo opraviti imel. Ban Jelačič-Koseski — dva slovanska pesnika na en večer bosta gotovo močno vabilo v gledišče ta večer!«

Teden pozneje pa pravijo »Novice« (1849 pg. 224.): »Zavolj neke razpertije med gledišnim vodjem in gospodično Vesel je zaostala napovedana igra »Divica Orleanska«. — Jelačičeva igra »Rodrigo und Elvira« je pa bila igrana, tode ni dopadla, pa je bila tudi večidel slabo igrana. Kakor slišimo, je sedanji ban to igro kot mladeneč pri nekakih 20 letih zložil — z ozeram na take mlade leta ne smemo preojstri biti v pretresu imenovane igre.«

V tem je tudi slovenska dramatična literatura nekoliko oživela: Leta 1840. je Andrej Smolè dal na svetlo Garrichovega »Varha« in Linhartovo igro »Veseli dan ali Matiček se ženi«; nekoliko let pozneje je Koseski poslovenil, »Devico Orleansko« in »Mesinsko nevesto«; leta 1848. je Malavašič spisal dve igri: »Nekdaj in zdaj« in »Edinost«. Obe bi se morali igrati v imeni »Slovenskega društva«; toda prišlo je do razpora med Malavašičem in društvenim odborom in nasledek je bil, da se igri nista predstavljali; Valjavec je leta 1849. preložil in v »Sloveniji« natisnil Göthejevo »Ifigenijo«; Cegnar opero »Zampa« in Mosenthalovo »Deboro«. Leta 1850. je dal Giontini na svetlo »Dve igri za slovensko gledišče: I. »Juran in Sofija ali Turki pri Sisku« in II. »Stepan Šubic ali Bela IV. na Horvaškem«; Malavašič je preložil Raupachovo žaloigro »Mlinar in njegova hči« in Vilhar je zložil »Jamsko Ivanko«.

Leta 1850. se je znani literat Leopold Kordeš močno trudil, da bi v Ljubljani osnoval slovensko gledališče na akcije; že se je oglasilo nekoliko akcijonarjev; dné 7. aprila se je odbor zbral v posvetovanje. Toda podjetje ni vspélo; bilo je preveč ovér, zlasti pa osebne mržnje in osebnega nasprotovanja.

Leta 1850. dné 19. junija je bila spet slovenska predstava v deželnem gledališči ljubljanskem; v slavo novodošlega deželnega namestnika grofa Chorinskega so predstavljali diletantje dve igri iz nemškega poslovenjeni: »Ključec je od smerti vstal« in »Vdova in vdovec«. Gledališče je bilo kar natlačeno ljudstva; navzočen je bil tudi grof Chorinski z vso svojo rodbino. »Novice«, ki (1850. pg. 110.) obširno opisujejo to predstavo, pravijo med drugim: »Z »Vdovo in vdovcem« smo storili eno in zlo imenitno stopnjo v slovenski igri naprej. Dosihmal so bile naše igre bolj iz srede prostiga ljudstva vzete — v ti igri pa se je pokazalo, da znamo tudi kaj več igrati, kakor samo proste reči. Gospodični, ki ste igrale, vesela Milika in žalostna vdova, obe ste se obnesle, de še nikdar nismo tako lepo igrati vidili, — pa tudi Živko in vdovec sta veliko dopadajenje našla in in ga tudi zares zaslužila« i. t. d.

Ta igra je bila za dolgo vrsto let zadnja slovenska predstava v deželnem gledališči v Ljubljani.

Kako in zakaj je Stanko Vraz postal Ilir?

Samo slogom može naša literatura uzecvetati.

St. Vr. V. 189.

II.

Tako je torej Vraz, kakor smo videli, bil nekoliko »Ilir« že po domačih vplivih slovenskih, ne šele po hrvatskih ter je o književni vzajemnosti svojih rojakov z ostalimi sorodnimi plemeni mislil že pred preporodom južnih Slavjanov ali pred »ilirstvom«. Ko je tedaj Gaj pravo za pravo šele z novim letom 1836. v Zagrebu razvil občno zastavo »ilirsko«, tedaj je naš Stanko imel pač vzroka dovolj, da je (po besedah Markovičevih) pohitel v krilo Hrvatski, kot slučeni usojenici svoji, katera mu je v starejši obliki mogla biti že znana od prej, a je zdaj samó pokazala novo rešilno obliko: književno jedinstvo za vse Vodnikove Ilire.

No, tu pa je najprej vprašanje: Kateri jezik je mogel biti orodje tega jedinstva? Mar óni slovenski, kateri se govori v sedanjih slovenskih krajih? — Med Slovenci je bilo v óni dóbi še pač malo národnega duha, a dosti jednostranosti, sebičnosti in mlačnosti. v Štajerski, Kranjski, Koroški. Kar se tiče pismenstva slovenskega,

čuli smo že zgoraj besede Vraza samega v pismu češkemu bratu z ozirom na dolnji Štajar l. 1834; o splošnem stanju slovenske književnosti pa zopet sam Vraz v že tudi omenjenem pismu Šafaříku l. 1836. govori takó-le: »Naši dozrajni še živi pisarje so zvon Ravnikarja, Jarnika in Prešerna, pred katerimi se naj vsak Slovenec pokloni, vsi ne spomenja vredni«; in obsodivši uprav izšle »Pesme in fabule duh. g. Volkmera izdal A. J. Murko«, pravi nadalje: »Še enkrat in na vsikdar rečem: Vse, kar je v našem narečju pisano dosdaj, se je zvon Zhbelize in del Ravnikarovih, Vodnikovih in Jarnikovih pridnim zobekom listnih molov zadolžilo.« In, kakor nam pripovêda Vrazov iskreni prijatelj Davorin Trstenjak v »Novicah« 1854. 23, rekel mu je bil Vraz odhajajoč l. 1838. v Zagreb, »da neče več v slovenskem narečju pisati, ker je slovenski narod še premlačen za slovstvena dela v narodnem jeziku. Na Hrvaškem sveti že »Danica«, mi je rekel, in skoro bode beli dan.« Vraz pak sam pravi o tém v romanci »Slovenski pisavnik«, istemu prijatelju tedaj dani v spomin, med ostalim baš o sebi: »Ko v društvu se od knjižtva pravi, on knigo prvemu podá, ta brž očali na nos ustavi, al ker črk njegovih nema, prečeden jo na stran polóži, od knjig slovenskih tak zakroži: Jim zlati časi prešli že, ko Truber, Gutsman pisal je. Joj, joje, joje in prejoj! tu ni, Slovenska! čas še Tvoj. Kar doma spisal, v mesto nesel ter tam ponudil knigarji; knigar nemilo z glavo tresel delaje 'z knjig zavitke si, ter piscu tak slovenš'no hvali: 'To, glej, so tehanti pisali, al skor še ni pri men' sto ur, že mo ra bit' makulatúr, bes vas naj s pismami vred vzeme!' Oj, joje, joje in prejoj! Oh ni, Slovenska! čas še Tvoj.«

Proučavanje vseh jezikov slavjanskih, čitanje Šafaříka, Kolarja, Mickiewicza itd. sililo je torej Vraza na drugo mnenje, razven tega, kar je sam izkusil po domačih prikaznih. Vraz je videl (razlaga dalje Marković po samih njegovih izrekih), da je ta v ožjem zmislu slovenski jezik slabiji i v glasovji i v oblikah i po književni prešlosti i po številu ljudstva od ónega slovinskega ali slovinskega jezika, v katerem so skozi stoletja pisali starejši dalmatinski mnogobrojni in znatni pesniki ter v katerem govori in piše tudi v tem veku velika večina národa v krajih Vodníkove Ilirije. Vraz je videl, da so Gaj in njegovi bližnji zemljaki svojo hrvatsko kajkavščino, sorodno kajkavščini slovenski, zlasti štajarski, žrtvovali ter namesto nje lepše, večini hrvatskega národa lastno, po stari dalmatinski književnosti že proslavljeno, s književnim jezikom srbskim malone istovetno narečje štokavsko vsprejeli za višji občni ilirski književni jezik; videč Vraz to žrtvo na ljubo književnemu jedinstvu Ilirov, ni mogel dvojiti, da je

ista žrtva dostojna in potrebna tudi kajkavcem slovenskim v Štajerski, Kranjski in Koroški, puščajoč kajkavsko slovenščino za ljudske spise. Vraz je čitajoč stare Dobrovčane, katere so hrvatski Iliri prinašali zopet na svetlo in slavili jih kot stare klasike svoje, z velikim zadovoljstvom nahajal, da so oni svoj jezik imenovali tudi slovinski, a da tá jezik ima neke stare posebnosti v glasovih, v oblikah, v besedah iste, katere ima tudi narečje Slovencev štajerskih itd.; potem on sodi na genetično istovetnost ónega dalmatinskega slovinskega in gornjega slovenskega narečja, samó da je to pod dolgo nemško vladó mnogo več trpelo ter je dalmatinski slovinski govor ostal znatno bogatejši in čistejši.

Pa da čujemo o tém uprav besede Vrazove! V drugem predgovoru svojih »Narodnih pšnij ilirskih« v Zagrebu 1839. pravi pod nadpisom (z bohoričico): »Dobrovoljnemu Slovincu« dotično: »Drugo je vprašanje, zakaj sim jez, rojen ino odrejen med Štajerskimi Slovenci, predgovor (prvi namreč) v višji ilirskim naréčji ali dialekti, ki se za naših danov spet omlajuje, pisal? Že pred nékoliko létami previzán, de je vse pisanje v slovenskim, kar nije za prosti polk (ljudstvo), ampak za izobražene odlóčeno, ničémérno délo; pisal sim ta predgovor, ki nije za prost temoč za izobraženi svét Slovenstva odlóčen, v lépim ino bogatim naréčji ilirskim, ki v njem že klasičnih knjig obilno zloženo je; v onim naréčji, ki od vsih Slovenov pod imenom narljuboglasnejši ino narbogatejši naréčja slovenskiga (slavjanskega) poznan ino štiman je, — v onem naréčji, ki obeča tudi nam ono prirodno duševno hrano, kero mi v našim prostim slovenskim naréčji zavoljo manjkanja piscov ino bravcov nemamo, neti nikol s tega zroka meti nemremo; — ono prirodno hrano, rečem, ktero mi v tujim duševnim sadovji zastónj išemo. To só zroki, ki só mene vodili pri vkup nošenju ino izdanju le te knige. Znam dobro, de če nisim Te, od česar sim Te htél, previzál; nije timu réč, ktero jez pred Tvojim bistrim umam braním, temoč moj slabi glas kriv, zakaj Tebi, ljubi slovenski priatelj, priporóčujem slišati mogóčne glase Šafarika; . . ino Ti bóš previzán, mene, če ne pred bistrim Tvojim umam, véndar pred dobrovoljnim slovenskim sèrcam Tvojim za spričaniga dèržal; te obèrnil vedro, bistro oko k jugu na bogato polje prelépe ino prežlahtne narodne poezie, kakoršne v enaki obilnosti ino v enakim cvéti noben narod nema, k jugu v Dubrovačke vèrte mile ino slavne literature ilirske ino tam z obilno prirodno hrano krépil Tvojo vedro glavo, veselil Tvoje žlahtno slovensko serce.« In dru. Stef. Kočevanju v pismu iz Zagreba »na 15. dan prosinca mész. godine 1838«, govoreč o dobrovniškega pesnika Čubrano-

vića (ž. 1550) novo izdanem delu »Jegjupka« (Egipčanka-Ciganica) piše: »Ta knjiga je za nas ni samo radi toga, da je Gaju našemu posvetjena, od velike važnosti i čene, nego osebujno¹⁾ za svakog gornjeg Ilira (t. j. Slovenca) zauzimiva, budući²⁾ jest u njoj kadakad i naš dvojbrojnik n. pr. n a j u (nostrum duorum) nam. n a s i više toga metnuto.³⁾ Ti se možbit jošter sětjaš⁴⁾ o onih rěčih, kojimi bih Ti razpravljao moja mněnja vrhu zaroditeljne (geneticus) jednakosti našeg slověnskog t. j. gornjoilirskog narěčja s dolnjim dalmatinsko dubrovačkim. Ni samo u tom stoji moje mněnje tada i sada Tebi priobćeno, da se Dalmatinci baš kako mi (gornjoil.) Slověncima i svoj jezik slověnskimi nazivaju, nego ono se od dana do dana, čim većma i boljma Dubrovčane čitam, potvrđjava, budući u njih malo ni svi oni provincializmi nadvladuju, koji u nas carstvuju. To se razumě, da je naše narěčje ni toli čisto i bogato, kao što je dubrovačko, nu bič koj je běsnio vrhu siromašnih glavah naših Slověnacah, bio bi kamo ostrii i ljutii od sudbine Dubrovčana itd.«

Mladenič in začetnik pisatelj (pravi napósled Marković) čita Vraz v Jana Kolárja véliki lirsko-epski pesmi »Slavy Dcera« in v pridejanih »Vykladih« ter v spisu »Ueber di literarische Wechelseitigkeit zwischen den verschiedenen Stämmen und Mundarten der slavischen Nation« ob usodi Slavjanov, o značaji in broji njihovem, o pogojih in nadejah dostojnega jim bitka v bodočnosti; čita Šafaříkove »Slovanské Starožitnosti« idr. in njegovo hvalo hrvatskim Ilirom v »Časopisu českého Museum« in v »Ost und West«; čita národne pesmi in umetne ostalih Slavjanov, upoznava vélike svetske literature, in za vsako nahaja jeden pogoj v mnogobrojnosti národa, za katerega se piše: zato on hoče, da tudi njegov narod najde v zložnem in zjedinjenem književnem delu z najbližjimi svojimi brati pogoje za dostojnejšo bodočnost. Zánj se on, ako bi ostal, maloštevilen kakor je, osamljen v književnosti kot dozdej, boji prisile nemške, a ne brez povoda. Saj s prvim slovenskim pesnikom Preširnom dopisuje (1837—1840) prijateljski, a nemški, saj književni prvak slovenski v Koroški, Jarnik, piše mu (1838) nemški, a on jednako odpisujoč mu izpričava njega in sebe, ali z besedami: »tudi najboljši Slovenec mora zavpiti s psalmistom: v grehah hodim, v grehah sem se rodil, v grehah me je spočela mati, a pod grehi ima razumevati duševne okove nemške.« — Ako se Slovenec

¹⁾ posebno.

²⁾ kajti, ker.

³⁾ dejano, uvrščeno.

⁴⁾ še spominjaš.

naobraženi more naučiti dobro nemški in francoski, vpraša Vraz, zakaj se ne bi naučil književnega jezika najbližjih svojih bratov, kateri so mu po jeziku sorodnejši, nego li je saksonski Nėmec štajerskemu? Tak ni ónega svojega pokrajinskega n. pr. kranjskega jezika, s katerim je v detinstvu odrasel, ne more popolno razumeti óni, kdor ne upozna sorodnih jezikov —: tako trdi Vraz Preširnu, kateri poslano mu »Slavy dcero« odbija ne razumejoči je, ter hoče samó gojenje máterinskega svojega jezika, a za druge slavjanske ne mara. — Tako Marković. Bodi mi dovoljeno, da iz pisem, v katerih Vraz to obširneje razklada Preširnu, tũ navedem dotične besede njegove v originalu, saj so pač tudi za nas v marsičem poučne.

V jednom, dtto. »Graz am 1. August 1838« piše Vraz Preširnu: »Bei der Ueberschickung Kollars bezweckte ich keineswegs das materielle Verständniß, wie Du Dich ausdrückst, denn da hätte ich es eben so gut in der Agramer Buchhandlung können liegen lassen, sondern meine Absicht war nur euch wenigstens einen dürftigen Beweis der Erkenntniß eurer mir in Krain während meiner Anwesenheit erwiesenen ritterlichen Freundschaft zu geben. Nebenbei glaubte ich vielleicht wenigstens mittelbar etwas zur Verbreitung der nothwendigen literarischen Wechselseitigkeit der bisher getrennten Slaven beizutragen. Mir ist sehr leid, dass das erste Experiment in Krain so schlecht ausgefallen ist, schmeichle mir jedoch noch mit Dir eines Sinnes zu werden. Ich weiss nicht, welche Gründe Du allenfalls dagegen einwenden könntest, jedoch bin ich überzeugt, dass sie nach reifer Erwägung unserer kritischen Lage und der ungünstigen Verhältnisse entkräftet werden können. Schon die einzige Berücksichtigung der numerischen Inferiorität unseres slovenischen Völkchens, wenn wir auch die unter demselben herrschenden Zwistigkeiten, die von grammatischen und orthographischen Ungleichheiten angeregt und genährt werden, in den Hintergrund stellen könnten, überzeugen uns von der Nothwendigkeit, uns an irgend einen benachbarten und verwandten Volksstamm anzuschliessen, wodurch erst unser Herz frei schlagen darf, und wodurch wir auch unserem vielleicht eben gefährdeten Nachbarn Leben einhauchen. Was ist eine Nation, die nicht bei der Gründung ihrer Literatur und geistigen Emancipation sich auf eine erhabene Idee stützen kann? Und wo wollen wir, wenn wir abgesondert fortarbeiten wollen, diese hernehmen? Etwa aus den Heldenthaten unserer Vorältern? Wo haben wir davon eine Geschichte? Die 'etwaigen' rühmlichen Thaten unserer Vorfahren verschollen für ewig in den von den, zur Zeit der Völkerwanderung aus unseren Gebieten geschaffenen Wüsteneien. Können

wir sie, wie bereits gesagt, auf eine numerische Gewichtigkeit stützen? Dass uns diese nicht erhebt, sehen wir an den traurigen Beispielen der Literaturen der Holländer, Portugiesen, Dänen etc., die doch einst mächtig, regierende Völker waren, und noch regierend sind. Und was wollen wir die dienenden, wenn die befehlenden, wenigstens die Dauer, nichts vermochten? Eine Literatur, die nicht auf einer positiven Basis ruht, ist, um mich der Worte Schafariks zu bedienen, eine todte Geburt. Das sind in Kürze meine Gründe für die Anschliessung an einen anderen slawischen Stamm, d. h. in literarischer Hinsicht, die Dir, so ich nicht irre, bereits aus meinen früheren Briefen bekannt sein werden, obgleich ich anderseits auch überzeugt bin von der Fähigkeit unserer sogenannten slowenischen Sprache sich mit Hilfe des fleissigen Studiums der übrigen slawischen Dialecte zu einer Schriftsprache zu erheben. Ich habe mich nicht soviel aus grammatischer Ueberzeugung als aus eingesehener Nothwendigkeit an unsere südliche Brüder angeschlossen, und wünsche daher sehr, dass auch die übrigen Wohlmeinenden diesen Schritt thun.«

In v drugem pismu: »Bistrica bei Agram am 15. Dec. 1840.« govori tako-le: »Deine Ansichten über das Streben der illyrischen Literatoren und ihrer übrigen slawischen Freunde kann ich keineswegs theilen. Das Aufstreben der neuillyrischen ist nicht dahin gerichtet, die provincial-illyrischen literarischen Bestrebungen hemmen, noch weniger unterdrücken zu wollen. Nur zweifelt sie an einer üppigen Blüthe derselben. Niemand zweifelt an der Bildungsfähigkeit des wendischen Dialectes; niemand zweifelt auch an der Richtigkeit der von Dir aufgestellten Parallele zwischen dem Spanischen und Portugiesischen einerseits und dem Serbo-illyrischen und Wendo-illyrischen anderseits. Aber jeder umsichtige illyr. Ethnologe muss dem Gedeihen der wendoillyrischen Literatur nichts Dauerndes voraussagen. Abgesehen von dem reissenden Einflusse des Germanismus in Oberillyrien fehlt die Basis der Möglichkeit eines Aufkommens des isolirten Slovenismus. Sage mir, wie viel gibt es unter der Million Slovenen Abnehmer für ein wissenschaftliches oder belletristisches Werk in dem Hausdialecte? und wie viele kann es bei der sanguinischsten Hoffnung in der Zukunft geben? Nie soviel, dass die Druckkosten bestritten werden könnten, um wie viel weniger so viel, dass ein slov. Schriftsteller von dem Ertrage seiner Werke honet leben könnte. So lange die Literaten einer Sprache nicht wenigstens die se Hoffnung hegen dürfen, gibt es keine Literatur. Die Cultur einer jeden Sprache, die etwas in der Welt bedeuten will, muss sich wenigstens auf eine Volksmasse von 5—6 Mil-

lionen stützen. Die Magjaren haben eine Bevölkerung von 3—4, und können bei ihrem grossen Reichthume und den grössten Opfern von Seite der Reichen zu keiner Bedeutung gelangen. Schauen wir hin auf die kleineren Völker Europa's auf die Portugiesen, Holländer, Dänen u. s. w., was spielen sie bei allen ihren Camoens u. s. w. für eine elende Rolle im Gebiete der Kunst und Literatur. Sie sind regierende Nationen, und was wollen wir Fremden dienende Wenden? Ich zweifle nicht an einem »wendischen Camoens«, vielleicht bekommen wir zwei, drei . . . aber darauf werden, nach der Verhungerung dieser Dreier, Jahrhunderte der literarischen Dürre folgen. — Uns Oberillyriern bleibt daher nichts übrig, als uns, wenn wir Slawen bleiben wollen, an unsere Brüder im Süden anzuschliessen, was uns keine so grosse Anstrengung kosten wird, wenn wir es herzhafte angreifen, da sie uns an Sprache die nächsten sind. Das wirst Du mir wohl zugeben, dass wir von ihnen Sprache und Character nicht entfernter sind als der Hannoveraner in von den Sachsen, und dieser von den Deutschen Steiermarks. Uns fehlt nichts als Ernst. Können wir so gut deutsch, französisch etc. erlernen, warum nicht den nächsten verwandten Dialect? Aber freilich kostet das die Aufgebung des Uneinigkeitsgeistes.«

(Konec prihodnjé.)

Testament.

Povest. Spisal Janko Kersnik.

VI.

Miklavžu se je odslej dozdevalo, da mu potekajo dnevi s podvojeno silo. Ugibal in premišljeval je v jedno mer, kdo mu je ukral óno važno, zánj tako pomenljivo pismo in akopram se mu je slutnja sukala skoro vedno le ob jedni osebi, vendar je ni mogel poprijeti se s sicer mu lastno žilavostjo. Spominjal se je, da je ónega usodepolnega večera videl Tomaža na spodnjih stópnicah, a kaj hoče, kaj mora ta reva, to hlapče, ki ne loči popirja od cunje? A kdo drugi bi mogel biti? Miši niso snéle testamenta, sicer bi se bile lotile tudi suknje, druga žival ali golazen tudi ne, torej le človek. Pa, kateri — ko nihče ni prihajal v podstrešje, in nihče, celó sestra Urša ne, ni znal za óni skrivni koticék. Da bi bil Miklavž babjeveren in strahopeten, prišel bi bil morda do prepričanja, da mu je to napravil sam zlodej, a mož je bil pretrezen.

Najhujše je bilo to, da se ni upal, da ni smel nikdar povprašati, kaj mu je storiti; sám, sám je moral nositi to silno skrb in bojazen, in od nikoder ni bilo nade, rešiti se. A sklenil je biti vstrajen do zadnjega trenutka; za nevesto, za Metko mu ni bilo; brez denarja, brez njenega premoženja — kaj bo ž njo? Sevé, ko bi se našel pozneje oni tujčev testament; — pa kaj, ko bi ga ne bilo? Poraz njegove imovine je pred durmi, pomaga si lahko le še z bogato ženitvijo, in taka bi se morda sklenila še drugod. Z ubožno nevesto pa le pospeši propad.

A hotel je čakati do zadnje ure; zato tudi ni ustavil družega oklica, nego pustil, da je šlo vse redno pot. Jedenkrat mu je bilo že na jeziku vprašanje do Tomaža — hotel je je staviti odkrito, prijateljsko, proseče, češ, dam mu, kolikor hoče, ako ima on to pismo in mi je vrne, — a premislil se je; spomin na minule dni mu je zavezal jezik. Tega moža se ni upal kaj prositi, on je moral biti, moral ostati njegov — hlapec. Poleg tega pa se vendar ni mogel iznebiti misli: kaj, ko bi vendar Tomaž bil pravi —?

V ponedeljek 'po drugem oklici je imel Topolščak zopet več gostov okrog mize pod lipama. Vračali so se s sejmov s Štajerskega in Ogrskega, in med njimi, večinoma mešetarji, imel je prvo besedo naš znanec Klander. Možje so bili bajè dobro opravili, in nihče se ni branil vreči svojo petico za vino. Sredi glasnega razgovora krikne zdajci Klander mimo gredočemu krčmarju:

»I, kje pa spi danes tista tvoja kljusa, tisti Tomaž, ki ga rediš na svojo škodo — in paseš?«

Miklavža je to vprašanje neprijetno streslo.

»Ne vem, kje se klati!« zavrnil je skoro neprijazno.

»Morda zopet pisma in popirje in cunje pobira ob cesti.«

Jeden iz družbe je sunil mešetarja, naj pije ter povprašal, koliko je dal koroški kupec za par volov, katera je bil Klander pomagal prodajati, in zato nihče ni pazil na óne besede, niti na to, da je Topolščak za jeden trenutek omahnil, kakor bi ga bila strela udarila. Vrnil se je v hišo, a sam ni znal, kako je prišel tjã; v večji pod stópniciami je obstal in se prijel ob steber.

»Torej vendar, vendar — da, to, to mora biti!« šepetal je.

Malo pozneje je korakal s polnim bokalom med pivce ter ga postavil pred Klandra.

»Za tega bom pa jaz dal!« dejal je dobrovoljno.

»Haló, glej ga!« vpil je jeden — »ti je li prvenica storila, ali kaj, da si tako radodaren?«

»Oj, možje, ženi se ženi, in sedaj se hoče odkupiti«, menil je Klander moški in jel točiti.

»Res je, res — toda tako po ceni nam ne uide; z jednim bokalom ne bo nič!« vpili so drugi.

»Saj vem, da ga nimate dosti, ako vsacega izmed vas v štrtinjak potopim,« smijal se je krčmar oblastno in migal z že praznim bokalom dekli, naj prinese družega.

Pijančevanje je trajalo ves popúludan, in nihče iz družbe se ni spominjal, da bi bil Topolščak kdaj tako vesel, kakor danes. V mraku stoprav so začeli možje odhajati, večinoma so bili iz Grabna — jedinega Klandra pa je védel krčmar pridržati. Pri vinu to tudi ni bilo težko.

Ostala sta samá ter besedovala o najrazličnejših stvaréh, ko krčmar kar tako mimogredé omeni:

»Ej, da bi ga hudir, tega starca Tomaža! Še sedaj ga ni, da bi pomagal živino opraviti!«

»He, he, Tomaž! — He, he, to ti je ptica!« muzal se je óni in omahoval za mizo.

»Zakaj?« dejal je mirno Miklavž.

»Zakaj? Zato, ker pravim, da je! To ti je ptiček, — a kaj, to ti je — hudič, pravim!«

»Kaj ti je storil hudega? Vidva sta vendar prijatelja! Kolikokrat skupaj mešetárita, da ga ni po tri dni domóv!«

»Prijatelja? Skupaj mešetárita — praviš?« vpil je Klander, ves razjarjen.

»No, vsaj tako je bilo!«

»Dà, bilo je, bilo! Pa več ne bode, pravim ti, Topolščak! Nikdar več ne bode!«

Mešetarju se je jezik opotekal in Miklavž se je jel bati, da bo pijanost onega prej premagala, nego bo njemu moči zvedeti, kar je hotel. Poznal pa je Klandrovo nprav ter zato dejal:

»Danes takó govoriš! Pústi ga v miru in pij!«

»Kaj danes? Ne, vedno tako, ti pravim! Pa v miru ga tudi ne pustim! Nikdar ne -- ta dedec nima veljave; — čakaj, povem ti —«.

Izlil je v tem pol kozarca vina v sé in postavil posodo trdo na mizo.

»Povem ti, česar še nisem nikomur! Pa mólči, mólči, Miklavž — to ti je — hudič, pravim!«

Drgnil je pri teh besedah svoje široko teló ob mizo in pomišljeval, da je Topolščaku ginila vsa potrpežljivost. Vse se je treslo v njem.

»Védi,« nadaljeval je óni počasi, »Tomaž ima neka skrivna pisma, testament mora biti, ali kaj takega; ,testament', to sem sam čital, pa njegov ni, ker ne zna pisati. Ukral ga je, ukral — pa čemu — ti pravim, čemu — ko je zánj tuj testament toliko vreden, kot tvoj nos?«

Miklavž je izustil nekaj nerazločnega, nerazumljivega. S tresočo roko je natočil ónemu vnovič poln kozarec.

»He, he, si ga li tudi že preveč potegnil, da ga po mizi izlivaš?« grohotal se je mešetar.

»Zakaj bi ga ne? Le dajva ga!«

Klandrova moč je bila v malo trenutkih pri kraji, kakor tedaj, ko je bil Tomaž njegovo učenost v pismu porabil za svoje namene. Pa krčmar ga nocoj ni hotel izpustiti iz svojih pestij. Zvedeti je moral vse, kar je bilo onemu znano o Tomaževem testamentu. Ukazal je hlapcu, da je spravil na pol nezvestnega mešetarja spát v pritlično prazno sobo, katero je potem v veliko začudenje hlapčeveo zaklenil s svojo roko. Sicer je bila navada, da so pijance na cesto odganjali, nocoj pa ima jeden najhujših celó prostor v hiši; ko bi ga bil del v hlev — to bi že ne bilo tako posebno, pa v — hišo! Hlapec je majal z glavo, vračajoč se preko dvorišča. Med hlevom pa je zadel ob Tomaža.

»Si li že vse opravil?« vprašal je ta.

»Rézanice bo še treba! Pa sedaj sem tisto pijano muho, Klandra, spremil spat. Odslej bo že vsak capin v hiši spal!«

»Kaj — Klandra?« zavzel se je Tomaž.

Hlapec je na kratko povedal, kar je znal.

Ta večer Tomaž ni htel rézanice rezati, nego odšel je brez izgovora proti svojemu domu. —

Druzega dné si je Klander mël dolgo časa oči ter se čudom čudil, prebudivši se v prijazni, lepo pobeljeni sobi, v katero je skozi dokaj visoka okna sijalo žarno jutranje solnce. Kàj jednacega se mu že dolgo dolgo ni bilo pripetilo — da bi se bil prebudil v sobi in na snažni postelji — in mislil je, da se mu sanja. A ko se vskloni polagano in skozi okno ugleda široko Topolščakovo dvorišče, jelo se je tudi v njegovi glavi nekoliko svitati. Samó to mu je ostalo temno, zakaj so ga déli sem v sobo in na posteljo. Zleknil se je še jeden pot zadovoljno po mehkiem ležišči, zazéval globoko, a potem vendar skočil naglo raz posteljo ter šel odpirat duri. A te so bile zaklenene.

Miklavž je bil moža dobro zavaroval ter nosil ključ v žepu.

Mešetar je nekoliko časa trkal, ali ker le ni bilo nikogar, zlezel je nazaj na postelj in čakal, kaj bo iz tega. »Če so te zaprli, odprli ti bodo gotovo!« dejal je, in kmalu bi bil vnovič zadremal.

V tem pa je nekdo jel odklepati vrata in v sobo je stopil prijaznega obraza Topolščak.

Ni se nam ohranilo poročilo, kaj in kako sta besedovala in ukrepala ta dva moža skoro poldrugo uro, kajti toliko časa se je po déklinem računu mudil Miklavž pri Klandru; le to je gotovo, da je dobil mešetar še dober zajutrek — meseno klobaso in polič vina, kar je najviše cenil — in da sta se oba moža ločila jako prijazno.

»Kako posebno kupčijo morata imeti;« ugenila sta hlapca in dekla, razpravljajoč v hlevu ta nenavadni, važni dogodek.

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

Beiträge zur altbulgarischen Conjugation, von Oskar Wiedemann.

Spb. 1886, 8°, str. 154.

* Do zdaj ni bilo spisa, kateri bi nam bil podal statističen pregled glagolskih oblik staroslovenskega jezika, iz katerega bi bili mogli razvideti v kakem številu, malem ali velikem, se nahajajo te ali one oblike glagola v posameznih spomenikih, v katerem razmerji stoji v tem obziru cirilski spomeniki z onimi z glagolico pisanimi, s kratka manjkalo je spisa, kateri bi nam bil podal vse gradivo glagolskih oblik na isti ali podobni način, kakor je to v Scholvinovem spisu gledé stsl. sklanje. To veliko praznino izpolnil je Wiedemannov spis, kteremu se na vsaki strani spoznava ogromen trud in velika marljivost.

Porabil je vse prave stsl. spomenike, tudi one, ktere je Geitler izdal (euchologium), glagolski spomenik manastira Sinai brda in psalter glag.) in cod. marianus, tako, da je njegovemu spisu podlaga mnogo obširnejša od one Scholvinovemu spisu, kateri ni mogel omenjenih spomenikov porabiti, ker še niso bili takrat znani ali izdani. Da se ni oziral na stare kijevske fragmente, mora se le odobravati, ker oni ne pripadajo k panonskim spomenikom. — Samo po sebi je pri tako obilnem gradivu razumevno, da je pisatelju časih kaka oblika ušla in da niso njegove številke vedno popolnoma natančne; a tega mu ne bode v zlo štel, kdor vé, kako je tako delo utrudljivo. Pisatelj ne podaje nam samo vsega gradiva in ne našteva posameznih oblik, nego skuša tudi razložiti mnogo do zdaj precej nejasnih oblik — seveda mu je bilo zbiranje gradiva prvo in glavno — tako n. pr. *bimv*, *by*, aor. na — *olv*, comparativ, impf. *možaahv*, *gъnati* nasproti *ženq* itd. Če tudi ne bo obveljala ta ali ona razlaga, to se mora vendar priznati, da je v

marsičem pravo pogodil ali saj bolje pojasnilo podal od do zdaj navadnega. V ostalem omenjam samo sledeče.

Na prvih straneh našteva vire t. i. panonske spomenike, iz katerih je zajemal in med njimi tudi evangelijski novgorodski. To hibo je pisatelj najbrž iz uvoda Miklos. Formenlehre in Paradig. posnel, kajti ta evangelijski je, kakor je prof. Jagić Archiv V. 689. pokazal, staroruski in ne staroslovenski spomenik. Treba je tedaj, da se v knjigi prečrtajo vsi primeri iz tega evangelija, posebno onih 26 ali 27 — *to* mesto panonskega — *to*, kateri ravnó svedočijo, da to ni pravi stsl. spomenik. Ali to ne kvari spisa, ker je k sreči obseg tega evangelija ali bolje rečeno fragmenta tako mal in neznat, da se ne more v poštev jemati nasproti ostalim spomenikom.

Knjiga obseza šest poglavij. V prvem obravnava končnice (str. 4—27), drugemu je naslov: Zur Bildung der Modi (str. 27—38), prav zanimivo poglavje, tretjemu: Zu den Tempusstämmen (str. 38—110), v četrtem govori o imperfektu (str. 110—128), v petem o deležnikih (128—142), v zadnjem o nedoločnikovem deblu (143—154).

Na str. 4.—6. so sestavljene oblike 1. sgl. na — *mv* m. pravilnega — *mv* in mi razvidimo, da samo cod. zografos in cloz. imajo skoraj izključljivo pravilne oblike, v ostalih spomenikih pa razven edine savine knjige močno prevaguje — *mv*. Isto velja o imper. na *ždv*, kateri se nahaja samo z mehkim poluglasnikom *v* edino v cod. zogr.; vsi drugi spomeniki imajo v veliki večini — *ždv*; edina izjema je še psalt. Geitlerjev. Seveda pri — *ždv* nasproti — *ždv* ni treba misliti na trdo izreko: *z* m. *v* je tukaj pravopisna navada. Za tem našteva pisatelj vse slučaje, v katerih v 3. sgl. aorista pristopa še sedanjikova končnica *tz*; teh je pri glagolih I. 5. 324 slučajev, a samo 112 brez tega *to*. Samo v cod. suprasl. so te oblike brez — *tz* v večini. Tudi pri glagolih I. 7. je več oblik (aor.) *s* — *tz*, kakor onih brez njih (22:16). Na str. 24. govori o razlagi 3. sgl. in pl. na — *tz* m. pričakovanega — *to* v panonskih spomenikih, tedaj o stvari, o kateri se je v zadnjih letih dovolj pisalo in se pridruži Brugmannu, kateri K. Z. XXVII, 419 trdi, da se mora ločiti *tz* od *to*, in smatra *berqtz* za injunctiv (t. j. nepristen conjunctiv), h kateremu je pristopila partikula *u*, slov. *z*. Njemu je tedaj *berqtz* kakor tudi 1. sgl. (Morph. Unter. I. 145.) injunctiv. Prvo tolmačenje je jako dvomljivo.

Uzrok, da hoče prof. Brugmann 3. pl. *berqtz* od *berqto* ločiti in za injunctiv smatrati, je ta, da si ne more na drug način tolmačiti *z* m. pričakovanega *v* (kateri se v staroruskih spom. nahaja) v panonskih spomenikih. Dokler pa ni popolnoma nemogoče te prikazni razložiti, ne gre ločiti brez tehničnih uzrokov — in takih ni navedel Brugmann — tako blizo stoječih in sorodnih oblik. In res nas nič ne sili reči, da se nikakor ne dá

tz iz *tv* razložiti v omenjenih slučajih¹⁾. Že prof. Baudouin de Courtenay — kar je tudi Wiedemannu znano — izrekel je v svoji knjigi »Podrobna programma lekcij v 1877—1878 učeb.« g. str. 190, da moremo tukaj »prinjato fonetičeskij proces otverđenija mjakgih soglasnyh v koncě slov«. Tak proces »otverđenija« ne vidimo samo v jugoslovanskih narečjih — in k tem vendar pripada tudi staroslovenščina, nego celo v ruskem jeziku, kateri med slovanskimi jeziki najnatančneje loči reflekse stsl. *z* in *v*. Tako je, kakor je prof. Jagić Archiv VI, 296 povdarjal, da je iz stare mehke končnice — *mv* v instr. postalo *mz*, tako so tudi nekdanje mehke skupine *ca*, *ča*, *ža*, *žda* *ša* v sedanji ruščini trde. Zakaj bi se tedaj ne dalo kaj enakega misliti v stsl., in to še poprej kakor v ruščini. Ali lahko se ugovarja, zakaj se pa tudi v drugih slučajih ni spremenil *tv* v *tz* n. pr. zakaj ne smemo za prave stsl. oblike smatrati *vlastz*, *kostz*, *pqtz* (ktere res nahajamo tudi s trdim poluglasnikom *z*), nego samo *vlastv*, *kostv*, *pqtv*? Na tak ugovor odgovoril je že Baudouin de Court. in rekel, da se je mehkost ohranila v teh slučajih, ker so vsi drugi skloni teh besed tudi mehki, ker so tedaj omenjene oblike obvarovane »od etogo fonetičeskago izmēnenija protivodējstviem so storony čutišja rodstva s drugimi formami«; na *kostv* etc. so vplivale tedaj oblike gen. *kosti*, dat. *kosti*, in str. *kostija*, nom. pl. *kosti* itd. V našem slučaju je pa *tv* stal popolnoma osamel in se ni mogel naslanjati na sorodne mehke oblike in dovolj upirati onemu nagonu, ktereга zapazimo pri vseh jugoslovanskih jezikih, nagonu »otverđenija«. Nekoliko vplival je najbrž tudi zaimek *tv*, kakor je to R. Brandt, Грамм. Зап. I,³ 16 opazil. Mi vidimo tak odnošaj med zaimkom in glagol. končnicami: v dvojini — *vě* in zaimek tudi *vě*, posebno pa v 2. in 3. os. dvoj., v kterih je smatral časoma jezik — ta za končnico mož., a — te za žen. in sred. spol. To je opaziti tudi v 1. pl., kjer je nastopila končnica *my* že v starih spomenikih in se je tako 1. pl. izjednačila z nom. pl. prve osebe zaimkove (*my*). K temu se še sledeče pridruži. V pat. mih. nahajamo oblike *kupecotz*, *dětištosz* in v bon. *pqtosz* (Mikl. Asl. Lautl³. 81). Kako hočejo to zastopniki injunctiva in teorije ločitve tolmačiti? Gotovo ne bo nikdo trdil, da se tudi v tem slučaju mora n. pr. suf. — *ѣѣ* (*kupecotz* = *kupec* + *tv*) ločiti etimologično od — *ѣѣ*. Ti slučaj, mislim, dokazujejo dovolj jasno v južnih narečjih proces »otverđenija« in govore proti razlagi Brugmannovi. Ta proces je v južnoslovanskih jezikih vedno bolj in bolj prodiral in s časoma popolnoma nadvladal. Tako si imamo tudi razložiti, da nadomestuje v teh jezikih trd samoglasnik *e* ali *a* (o) stsl. poluglasnika *tv* in *v*; refleks stsl. mehkega poluglasnika je tedaj trd samoglasnik.

¹⁾ Tudi prof. Jagić se je odločno in temeljito izrekel proti razlagi Brugmannovi, in izreči moram kar odkritosrčno, da me je spodbudila samo ta izjava mojega spoštovanega učitelja, da sem začel premišljevat o tej stvari; in če bi še vedno bil prisegel na razlago Brugmannovo.

Nekteri jeziki n. pr. poljščina in velikorusčina, razločujejo še zdaj refleks mehkega poluglasnika od trdega.

Na str. 27.—30. našteva pisatelj pod naslovom: Zum Optativ des Praesens vse imper. I. 7. in V. 2. na *a* (t) in na *i*, in mi razvidimo, da so v merodajnih spomenikih prvi navadnejši; ali v razlago teh oblik se ne spušča. Jako zanimiva je njegova razprava o *bimv*, *bi* itd., ktere oblike on ne smatra kakor Jagić in Brandt za sedanjikov optat., nego za optat. aorista in jih primerja s staroindiskim *bhūjām*, *bhūjās*, *bhūjāt* (str. 35). Glasoslovno se ne upira nič tej razlagi. Jagićeve razlage ni hotel sprejeti, češ „ein Grund für die Umformung in *bimv*, **bite* (dafür biste) lässt sich nicht finden“. Mi bi namreč imeli pričakovati gotovo v pl. **bēm̃v*, **bēte* — samo t je glasoslovno opravičen — kakor tudi imamo *pletēm̃*, *pletēte* nasproti sgl. *pleti*. Res ni jasno, zakaj ni **bēm̃v*, **bēm̃t* itd., ali ravno glede zgodovine in razvitka stsl. t je še mnogo nejasnega. Saj ne vemo, zakaj je v nom. pl. *rabi* a v loc. sgl. *rabē*, zakaj je tedaj časih ē nepremenjen ostal, časih se je pa sprepobrazil v i v istem položaji. Sam pisatelj je dobro omenil, da bi m. *dōšti* imeli pričakovati **dōšta*; zakaj, tega ne vé povedati tudi on. Morda je 2. in 3. sgl. *bi* na du. in pl. vplivala, posebno radi tega, da se loči optat. *bista*, *biste* in *biše* (zadnja oblika je secundarna) od impf. *bēsta*, *bēste*, *bēšē*. Tako je tudi v nsl. v imperat. iz jednine *i* vzet v plur., da se po tem razločuje velevnik od sedanjika. — Gledé *bādq* ni sprejel Miklos. razlage, ktera se res ne dá zagovarjati; kajti *ci* v **bādq—e—i—nt* bi dal samo *i*, tedaj *būdi* ali morda *bādq* (kdor namreč pri tem misli na nejasno 3. os. množ. hvalēto), nikakor pa ne *bādq*¹⁾. Wiedemannu je, kakor J. Schmidtu, ta oblika conjunct.; na drug način se tudi ne dá lahko tolmačiti. Enako misli o *bā* (= *bhuant), na kar je opozoril že Miklos. Vgl. Gramm. III², 89. — Na str. 55. razvidimo, da se v 180 slučajih piše in je tedaj tudi govorilo *mōrā*; *mōrā* se nahaja samo 14krat; mora se tedaj prva oblika sprejeti v slovnico, kar je že pred nekoliko leti povdarjal Jagić proti našemu Miklos. V nasprotji z Leskienom razlaga pisatelj *biḡā* iz *boḡā* in *kryḡā* iz **krvḡā*, kteremu odgovarja še v ruščini *kroju* (Arch. VI. 288). Na str. 74—78 podaje nam vse sedanjike z — *aa* (*a*) m. *ajē*, z *ēē* (*ē*) m. *ēje* in *ii* (*i*) m. *ijē*, kterih je največ v cod. mar. in supr.

Na str. 99. govori ob aor. *rēkv*, *tēkv*. Tudi on jih ne more dovoljno pojasniti gledé *h* m. pričakovanega *s*, kteri bi moral tukaj ostati, ker se naslanja na predstoječi mu *k* (**rēk—sv*) in ne stoji med samoglasnikoma. Samo med samoglasniki se spreminja *s* v *h*. Temu pravilu ali bolje navadi

¹⁾ Nekoliko neverjetno hipotezo o *bādq* izrekal je prof. Brandt v Russ. filol. Věst. VIII. 4., kjer pravi, da je morda *bādq* iz acc. *bā* (od samostavnika **bā*) + *dēm̃v* (= dēti) nastalo. Iz *bādēm̃v* je po analogiji drugih glagolov v I sgl. *bādq*.

— kajti ta proces se še vedno vrši v sedanjih slovanskih jezikih (Arch. II, 400, Arch. V, 490 Baud. d. C. Beitr. VI, 221 m Šafařík Č. Č. M. 1847, I. 37—71. in Potebnja K_o istor. zv. III, 84—92) — se upira le malo izjem (n. pr. *pěšv*, *nosv*, *bošv*, *pojašv*, *rosa*, *slovese*); v *s* — aor. ni *s* med samoglasniki: *něs* = **něs*—*sv*, v gen. pl. je *nas* = **nas* + *sv* (Leskien, Die Partikel — am in der Decl. Berichte d. k. sächs. Ges. d. Wiss. 1884. str. 104), v češ. *dolás* se je ohranil *s* radi nekdaž predstoječega mu soglasnika *n*. Na besede kakor *osv*, lit. *asvīs*, axis, *neš* (= nek'—*s*—), *desn* itd. se ne sme ozirati v našem slučaju, ker tukaj odgovarja naš *s* indoevropskemu *k's*, a ne *ks*, kakor v *rěk* — *sv*; *k's* se ima tedaj ločiti od *ks*. — Wiedemann samo faktum omeni „jedoch findet die Vertretung indogr. *k's* durch *h* (bez. š) nur vor folgendem Vokal statt.“ Tako tudi Brugmann, Grundr. d. vgl. Gr. § 462. misli, da je naš *h* iz *ks* nastal skoz *ʃʃ*. „Ob der Gang *ks* — *kʃ* — *ʃʃ* oder *ks* — *ʃs* — *ʃʃ* war, lasse ich unentschieden.“ Toliko je gotovo, da predstoječi *k* ni dovolj varoval *s*; zakaj se je pa v besedi *lysv* itd. ohranil *s* vsled nekdaž predstoječega *k* (cf. lit. *laukas*, let. *lanka*), na to se ne da lahko odgovoriti. V oblikah *rěste*, *těste* (2. pl.) razlaga *s* iz **rěk*—*s*—*te*, **těk*—*s*—*te* in pravi, da je pred *st* izpadel *k*, katerega mnenja je tudi Brugmann. To je verjetno — ali treba ni teh oblik od navadnih aoristov kakor *vedosta* etc. ločiti, in tukaj se je gotovo *s* ohranil obvarovan po sledečem soglasniku *t*; tako tudi v *rěste* nasproti *rěhv* (Mikl. Asl. Lautl.³ 238, 268).

Aor. *čisv*, *rěhv* ne razlaga iz **čv*—*sv*, nego kakor drugi iz **rěk*—, tedaj tudi on misli, da je v njih „Hochstufe“ nasproti sedanjiku *rek*—.

Tudi Wiedemann je obogatil slovansko filologijo z novo razlago aorista na —*ohv*, ktera se od Brandtove razločuje samo v tem, da ji ni podlaga 1. oseba mn., nego 1. jednine (str. 110). Po njegovem mnenju je k aor. kakor *vedv* pristopil *hv*, kateri je vzet od aor. kakor *dahv*, in nastalo je tedaj **vedohv*. Iz prve osebe je ta analogija tudi v ostale prešla: po sliki *dahv*, *dahomv*, *daste* etc. dobili smo **vedohv*, **vedohomv*, **vedohste* etc. Potem se je iz *vedomv*, *vedovč*, tedaj iz prvotnega ali starejšega aorista, nadomestil *z* z *o* in tako so nastale oblike *vedohomv*, *vedohovč* in potem *vedohv*, *vedoste*, *vedošč*. Ta razlaga je dovolj neverjetna in vpliv analogije jako prisiljen in nenaraven; tako kombinuje jezikoslovec, a ne jezik. — Iz str. 111. in 112., na katerih je pisatelj sestavil impf. na —*šeta*, —*šete* in —*sta*, —*ste*, razvidimo, da prve oblike jako znatno prevagujejo v najstarejših spomenikih; v cod. zogr. ni nobenega impf. na —*sta*.

Na strani 117.—126. govori tudi Wiedemann o vprašanji, katero je za slovan. filologijo bilo nekaj časa pravi noli me tangere, namreč o imperfektu in je sprejel razlago J. Schmidtove z nekaterimi spremembami. Da

bi srbske oblike *recih*, *tecih*¹⁾ gledé sibilanta bile starejše od stsl. *pečaaht*, *tečaaht*, neče verjeti Jagić, ker se mu ne dozdeva verjetno, da bi se bile ohranile v srbohrv. prvotnejše oblike. Da v vsakem slučaju stoji staroslovenščina najbliže idealnemu praslovanskemu jeziku, to se ne veruje zdaj več, kakor tudi n. pr. ne, da ima povsod sanskrit najprvotnejše oblike, ne oziraje se pri tem na to, da ni kar tako samo po sebi verjetno, da je nekda bil jedinstven pravoslavski jezik. Tako je n. pr. srb. *diči* prvotnejša od dotične stsl. oblike. Težavo delajo mu impf. *možaaht* itd., kajti tukaj bi pričakovali po naši teoriji na vsak način **možeh*, **možeah*, tedaj *z* in ne *ž*, če je res v slovan. impf. dativni suf. *ai*. Samo, ker si ne more omenjenih impf. pojasniti, išče pisatelj v njih instrumentalni sufix *ē*, slov. *ti*, kateri predstojče guturale preobrazuje v palatale, toda mora takoj sam priznavati „ein infinitivisch verwandter Instrumental findet sich freilich nicht, es kann das nur ein Zufall sein.“ Ta razlaga, ktera se opira samo na nekaj negativnega — namreč na nezmožnost tolmačiti oblike *možaaht* etc. — bi bila opravičena samo takrat, če bi se res ne dale te oblike nikakor tolmačiti na drug način in če bi nova hipoteza imela paralelo v sorodnih jezikih. Pa niti prvo niti drugo ni. Pri *možaaht*, *pečaaht* se da misliti, da je njen palatal posnet po sedanjiku (pečeši, pečeto etc.) Da so sedanjikove oblike res vplivale na druge, temu imamo dokaz skoraj v vseh slovanskih jezikih pri velevniku.

Slovanski komparativ n. pr. *dobrěj* je po pisateljevem mnenju tudi instrumental in ne lokal. Na str. 134. je dobro opazil pisatelj, da bi v partic. m. *hvaljēn* morali pričakovati **hvalin*, kakor *delan*. Oblike *hvaljēn* bi ne pričakovali nasproti sedanjiku *hvališi*, *hvalit* itd.; ona se da tako tolmačiti kakor 1. sgl. *hvalja* ali je pa, kar je manje verjetno, po vplivu 1. sgl. nastala, kakor je to pred kratkem izrekel Brandt v Russ. filol. Věst. 1886. 1. z. 69. — Na konci svoje knjige podaje nam marljivi pisatelj vse glagole na —*nu*— kolikor se jih nahaja v stsl. spomenikih, da razvidimo, v koliki meri so se takrat ti glagoli rabili nasproti sedanjim slovanskim jezikom.

V. Oblak.

III.

Imenitna knjiga.

(Dalje.)

Dalje nam slika učeni pisatelj, kako so se družila plemena v narod, in je nastajala uprava na temeljih ravnopravnosti vseh članov. Življenje slovansko je bilo нравno, naši pradedi niso poznali mnogoženstva, pri njih ni bilo sužnjev, s katerimi so se seznanili šele po vplivu drugih narodov. Tedaj

¹⁾ Srbohrv. *pečjah* itd. je mogoče, kakor je to omenil prof. Mušić (Imperf. i aor. 78) primerjati z gršk. *πρηναν*, **πρηναν*, kterima popolnoma odgovarja.

so se rodili že prvi pojmi o zakonih, akoravno lasti niso poznali, ker so živeli zadržano. Radi tega jim tudi dedščina ni bila znana.

V verskem oziru so častili prirodne moči. Dobro so bile bogovi, hudobne pa besí. Bogovom so darovali staroste, ki so bili prvi svečeniki. Že tedaj se je razvila misel, da živi duša še po smrti in da prihajajo ljudje po smrti v raj.

Kako razvit je bil že obrt, kaže nam jezik sam, ki nam podaja celo množico izrazov za to stroko človeške umnosti, ker pričajo besede, ki se nahajajo v prvotnem slovanskem jeziku za to, da so znali že tedaj pojme zanje. Seveda pa tudi to ne velja vselej, kakor nam kaže beseda za denar (pěnegъ), katera je znana vsem slovanskim jezikom, pa je vendar le izposojena; ravno v tem oziru kažejo vsi sorodni jeziki, da je bila prvi denar živina. Tu je jezikoslovje tem večje vrednosti, ker kaže pisatelj na nekaterih primerih, kako malo se je zanašati v marsičem na poročila nekaterih zgodovinarjev, ki mnogokrat nimajo veljave za zgodovino, ampak le za bajeslovje. Na to je treba paziti tem bolje, ker se nahajajo še dandanes zgodovinarji, ki smatrajo vsako stvar, katero najdejo pri kakem kronistu, za resnično in zidajo nanjo potem neosnovane trditve. Tako pripoveduje n. pr. Herbard (Vita Ottonis 30) o Rujanih, da mest ne varujejo z zidovi in stolpi, ampak s samim lesom, in so celó cerkve in hiše odličnih mož samo priproste. Glejte, kaki barbari so bili, vpijejo potem zgodovinarji, pa ne pomišljijo, da poroča isti pisatelj ne daleč od tega mesta, da živé Rujavi največ na morji, da tudi nimajo povoda velikanskim stavbam na suhem. Tako vestni učenjaki bi bili v stanu trditi, da so tudi blizu Bamberga živeli ljudje, ki še hiš in stavb niso poznali, ker poroča Herbard, da je našel škof Otton II. ljudi bivajoče pod šotori napravljenimi od vej. Pa tu stoji zapisano, da je bil sovražnik ravno nekoliko časa prej požgal kraj.

Gotovo je velika zasluga Krekove knjige, da kaže pogostoma na take kozle neslovanskih učenjakov, da nam drugi ne bodo grdili pradedov naših.

Vsakemu Slovanu bo ugajal posebno III. oddelek, ki poroča o Slovanih po odcepljenji od skupine, ker nas poučuje natančno, kako so se porodili razni jeziki slovanski in kako se ločijo drug od drugega. Kako zgodaj, še v skupni slovanski domovini, ločili so se naši dedi že v dve glavni skupini, kaže beseda za petelina, katerega imenujemo Slovenci, Bolgari, Srbo-Hrvati, Veliko- in Malorusi, 'pevca' (stsl. pětъ), Čehi, Sorbi, Poljaki pa 'kokota'. S tem ptičem so se seznanili Grki po Perzijanih v drugi polovini šestega, Slovani pa okoli petega stoletja pred Kristom. Zajedno kaže ta beseda tudi očitno, kako daleč je sezalo zapadno pleme slovansko proti jugu, ker je 'kokot' znan tudi Slovencem med Muro in Dravo.

Daljnega razdeljenja ne moremo tukaj opisavati, ker bi potrebovali preveč prostora in se na kratko tudi ne da razpravljati tako jasno, kakor je v knjigi.

Dalje nam slika zgodovino narodovo od časov naprej, ko se je pokazal pod imenom Srbov, Sporov, Venetov i. t. d. dalje v luči zgodovine. Tedaj je bival med razrečjem Visle in Odre ob Baltijskem morji do denšnjega Novgoroda in do izvirov Volge in Dněpra do Dona in od spodnjega Dněpra do Dněstra do Karpat in Visle. Od tod so se začeli širiti na vse strani, dokler niso zasedli sedanjih sedežev in še dalje proti zahodu. Tu je bila dana pisatelju prilika opovreči tudi teorijo onih učenjakov, ki dokazujejo, da so bivali Nemci že pred Slovani po mnogih krajih, kjer so danes sicer, kjer jih pa v tem času, o katerem govorimo, gotovo ni bilo.

Ravno tako je osvetlil tudi vprašanje, kako in kedaj so se naselili Slovani po balkanskem poluotoku, kjer je stvar posebno zamotana, ker so imena, nahajajoča se pri starih pisateljih, ohranjena mnogokrat v taki obliki, da jim prvotne ni najti.

(Dalje prihodnjič.)

V zaščičenje.

Spisal sestavitelj sodnih obrazcev, vtlacenih Viktorjem Dolencem.

(Dalje.)

7. V Dolenčevej tiskarni tiska se: »Naša Sloga« za isterske Hrvate, »Edinost« pa za isterske Slovence. V »Našej Slogi« rabi beseda: »ugovor« za vertrag, tractat, verabredung, vereinbarung, v »Edinosti« pa za: einpruch, widerspruch. »Našo Slogo« beró Hrvati in Slovenci, kakor beró tudi »Edinost« Slovenci in Hrvati. Kaka strahovita neprilika je ta nesrečni »ugovor« za ene in druge bralce! »Kar si mi dal, to ti ne prigovarjam«, (was du mir gegeben hast, stelle ich dir nicht in abrede), »naj bode tedaj štirideset goldinarjev, ali brezi vsacega prigovora«, (die forderung ermässige ich dir auf vierzig gulden, dagegen sollst du jedoch keine einwendung mehr erheben). Tako in enako izraža se Brkin dan na dan pri sodnih razpravah. Ker mi pa g. kritik v brk trdi, da ne rabi Hrvatom »ugovor« v gore navedenem smislu, naj blagovoli pogledati v Fröhlichov hrvaški riečnik, gder se bere na 448. strani: »Ugovaranje« n. verabredung, n. »ugovarati, -ram«, v. i. verabreden. »Ugovor« m. verabredung, bedingung, naj pogleda v vsak hrvaški časopis, naj blagoizvoli odpreti 398. stran Schmidtovega rusko-nemškega slovarja, gder se bere: »Ugovaryvat', ugovorit',« v. a. überreden, bereden, »ugovoritsja v. r. sich (zusammen) bereden, »ugovoryvanie, überredung, »ugovor«, »ugovorka«, bedingung, übereinkunft, contract, in gotovo se prepriča, da imam jaz prav. Vem sicer prav dobro, da prigovarjati znači

na slovenskem zapadu: zureden, ali smelo trditi smem, da bode treba dati pri nas slovo besedi: »ugovor« za einspruch, ali einwendung in da sčasoma obvelja po prirodnih zakonih o teži na mestu nje ona beseda, ki rabi nekaterim Slovencem in sosednim Hrvatom za einspruch. Sploh ne smejo nam rabiti v uredovnem jeziku nikakor take besede, ki niso splošne nam in Hrvatom!

8. V gradjanskem postupniku, v najboljem prevodu zakonov veljavnih na Hrvaškem, iz peresa slovečega hrvaškega pisatelja Ivana Mazuranića, rabi beseda: »preslušati, preslušanje, preslušavanje« za einvernehmen, einvernahme, verhör; ker bi Kraševac, Istrijan in Brkin prišedši v sodišče rekel: »Prosim da me presliše« (ich bitte um Gehör) ker rabi v Wolfovem slovarji: »preslišba« za verhör in ker mislim, da je nastalo preslišati iz preslišati in le to iz preslušati, upotrebil sem tudi jaz besedo »preslušati« za einvernehmen, da ne bode razlike med nami in Hrvati in to tem rajši, ker na Primorskem rabi »prečuti« za überhören.

Zaslišati pomenja pa na Goriškem prav za prav: etwas hören, in Erfahrung bringen, n. pr. ko je to zaslišal, als er das hörte, in Erfahrung brachte. Da pa ta beseda tudi na Kranjskem v pomeni: überhören ne živi, spričuje dobro znana narodna pesem o konjskem glavarju Ravbarji, gder se bere: »Boben zaropoče, da preslišati ni mogoče«, (dass einem das Hören vergehen möchte).

9. Oblike: toga, tomu, o tom, opirajo se na J. Šumanovo slovensko Slovnico, založeno Maticoj slovenskoj 1881. leta. (Prim. 104. stran); upotrebljevanje kazavnega zaimka: »ov, ova, ovo« oslanja se pa na A. Janežičevo »slovensko slovnico« od 1864. leta. (Prim. 63. stran.)

10. Kedo pa je neki povedal g. kritiku, da besede: vzajmiti, nagraditi, platiti, prihvati, smeten, nekretnina i. t. n. niso tudi slovenske? —

Glede besede zajem piše slavni naš starina Matevž Cigale v občnem državljanskem zakoniku na LXXIX. strani to-le: Beseda: zajem, v zajem dati, vzeti, je na Štajerskem v navadi, pri družih Jugoslovanih in Rusih, kakor tudi v staroslovensščini, in se vrhu tega vjema z latinskim: mutuum, mutus dare. Pravoslovje mora imeti za Darleihen drugo, razločno besedo od posodne pogodbe, commodatum, Leihvertrag.*

Istotako nahaja se beseda: nagrada, nagraditi, vergütung, vergüten v navedenem državljanskem zakoniku na strani LVIII. — Gosp. Cigale je govoril in proti njegovi besedi ni prigovora!

Glagol »platiti« slovenskemu svetu ni neznan. V narodnej pesmi: »Kralj Matjaž pred peklom« slove deveta vrsta: »Bog vam plati na pitanje«; v Prešernovej: »Nova pisarija« bere se pa: »Bog ti zaplati uk«, in g. Fran Levstik piše o tem glagolu v napominanej svojej slovnici: »Plätiti, zahlen,

ist unter dem Volke nicht mehr allgemein üblich, und das ist der Grund, warum aus dem an dessen Stelle getretenen plačati gegen seine wahre Natur ein Vollendungszeitwort geworden ist.“ Isterski, brkinski, hrvaški in ogrski Slovenci poznajo še prav dobro glagol platiti in naj stopi tedaj on znova v svoje stare pravice, da ne bode zaradi te malenkosti razlike med nami in Hrvati.

Brkin bi rekel: „Kaj mi smetaš račune?“ za beweglich rabi celó v Wolf-ovem slovarji: „kreten“ in sploh so glagoli: smesti, smetati, krenoti, kretati, uhvatiti, prihvati, hvatati (Prim. Letopis slovenske matice od 1883. leta) splošni nam in Hrvatom in ne vem tedaj, zakaj ne bi se moglo reči tudi pri nas: pravda zaradi smetene (močene in ne motene ¹⁾) posesti, nekretina in celó nedvižnina za Liegenschaft, prihvati za prejemnik, kajti zadnja beseda znači zapadnim Slovencem der vermögensübernehmer.

11. Za „Gesuch“ rabi mi i prošnja i prosba, ker ste obe besedi prav dobri in ne samo slovenski, temuč tudi slovanski. —

12. Za „Steueramt“ in „Steurgemeinde“ nimamo prav prikladne besede, kajti „davčni ali dačni“ urad je slab, „davkarski ali davkarijski ured“ še slabši in „davkarija ali davkarnija“ pa najslabši izraz. To velja tudi za „davčno, dačno, davkovsko občino“. Vzel sem torej od sosedu na posodo: „porezni“ (porezovni) ured, „porezovna“ (porezna) občina in prepričan sem, da se po ne dolgem ta izraz tudi pri nas tako udomači, kakor so se v zadnjem času udomačile besede: „ščediti, ščedilnica, promet“ in druge.

13. „Zastopan odvetnikom“. Tudi to ni g. kritiku po volji in uči, da se ima pisati: „po odvetniku“, kar sem semtertja napisal tudi jaz, če prav sem vedel, da je to germanizem. V epohalneje svoje razpravi: „Napak slovenskega slovstva“ (Novice od 1858. leta, stran 44) žaloval je slavni naš jezikoslovec Fr. Levstik: „Res, jako pogrešamo zgubljenega storivnika, ali kedo si ga pisati upa“. On si ga ni upal oživiti, oživili so ga drugi, in danes ni ga več slovenskega lista, kateremu ne bi rabil prekrasni ta druživnik. Kako lepo se stavki ž njim krajšajo! Koliko nepotrebnega *dan*kanja, *kri*kanja, *kateri*kanja, *kakan*ja in *rakan*ja ne prišcedi se s tem slovanskim orodnikom!

14. Glagol „zahvaliti“ ne rabi samo za danken, temuč tudi, in izvlasti na Krasu za annehmen. Nesmrtni naš Fran Erjavec piše o njem v omenjenem letopisu slovenske Matice na 268. strani to-le: Zahvaliti, zahvalim, v. pf. Potrditi; für richtig befinden, bestätigen. „Te pogodbe jaz nisem nikoli zahvalil.“ „Vsi računi so zahvaljeni.“ Soška dolina. Primeri srbski: pohvaliti

¹⁾ Glagola „motiti“ treba je skoro izogibati se, ker bi se pravilno pisati imel v partic. perf. kakor „močen“ stark in kakor „močen“ im wasser getränkt, kar gotovo vsacega moti, in ni se torej čuditi, da mi rabi tudi: smesti, smetati in rušiti za stören.

v., beloben, collaudare; češki: pochvaliti, v., billigen, gut heissen, sich gefallen lassen.“ — Vidite torej, da mi ta beseda ne rabi brezi razloga.

15. Kadar Istrijanca, proživevskega toliko stoletij pod beneško vlado, prašaš, kako da se zove, pove ti ne samo svoje ime in priimek, temuč prištavi ob enem ime svojega otca in sicer še živega ali pokojnega, n. pr. a) Giovanni di Giovanni Smoljan, ali b) Giovanni del fū (ali quondam) Giovanni Smoljan. Prvi njegov odgovor dal bi se lepo sloveniti tako: Ivan Ivanov Smoljan, drugi po ruskem običaji pa tako: Ivan Ivanovič Smoljan. Ta lepi rusizem, prešedši celó v nemške knjige, dal bi se pri nas kaj lahko uvesti, kajti, ako se je isterski Slovan priučil tujemu, italjanskemu *di, del fū* (ali quondam), priuči se tem leže slovanskej govorici. Smrten greh to menda venderle ni!

16. Naročil sem bil pri krojači v Trstu novo suknjo. Prišedši k njemu nekoliko dan pozneje, prašal sem ga, da li je gotova. „E, tako nisva vglavila“ odgovoril je krojač, „vglavila sva, da si jo pridete poprej pomerit.“ Škoda bi bila, da se ta lepa beseda izgubode, in da se otme pozabljivosti, napisal sem jo enkrat na prikladnem mestu in prepričan sem, da nisem s tem pri nikomer graje zaslužil.

(Konec prih.)

LISTEK.

Poezije. Založil *Jožef Pagliaruzzi-Krilan*. I. zvezek. Založil *Anton Klodič-Sabladoski*. V Gorici 1887. Cena nevezanemu zvezku 1 gld., vezanemu 1 gld. 50 kr. — Še se ga živo spominjam bledega, tihega, ljubeznivega mladeniča, ki je leta 1873. sedel v goriske gimnazije tretjem razredu na konci prve desne klopi. Niti dihati se ni upal, niti treniti z očesom, katero je imel neprestano uprto v učitelja, kakor bi se bal, da bi mu ne ušla kaka beseda njegova. Neumorno priden in lepega vedenja bil je vsem sošolcem vzgled in vzor. Mnogo sem imel učencev v petnajstih letih svojega učiteljevanja, a nobenega, ki bi bil vzglednejši nego ta! In kako mu je žarčelo njegovo lepo oko, kadar sem bral v šoli kako lepo národno balado, ali srbske národne pesmi. Dà, tudi te! Slovenščina takrat ni imela nobenega učnega načrta; za ta učni predmet se ni brigala nobena šolska oblast. Učitelj si počel v šoli, kar ti je bilo drago. In ko smo završili slovniški pouk ter prebrali šolsko knjigo, tedaj smo prebirali národne pesmi, srbske in slovenske. In nihče jih ni poslušal in prebiral vérneje nego Pagliaruzzi. Da je talent, znali smo vsi; a da je tudi pesnik, zvedeli smo pozneje. Nisem ga videl nič več od leta 1873., a veselil sem se, ko sem čul, kako lepo je vspéval pozneje na gimnaziji in na vseučiliščih; prav od vsega srca pa sem bil vesel njegovih prvih pesmij v Stritarjevem »Zvonu« l. 1878. in nekoliko let pozneje njegovih prelepih romanec in balad v »Ljubljanskem Zvonu«. Nov pesnik se nam je rodil ob Soči zeleni, v resnici Dei gratia pesnik! A komaj je blagi mladenič storil prvi korak v življenje, komaj je Slovencem poklonil dične prvence divne svoje Vile, vzame nam 1. marcija 1885. nemila smrt njega, od katerega se nam je bilo še toliko nadeti! In danes z mešanimi čutili jemljemo v roke njegove »Poezije«.

katere je z redko ljubeznijo in pijeteto uredil pokojnega pesnika sorodnik, preblagorodni gospod deželni šolski nadzornik *Anton vitez Klodič-Sabladoski*. Veseli smo knjige, o kateri smo preverjeni, da zaradi čistega zlatega pesniškega zrnja, katero hrani v sebi, postane národu našemu prava svetinja; a žali nas misel, da je moral v cvetoči dóbi svojih let umreti pesnik, predno mu je bilo dano doseči vrhunec svojega delovanja in svoje umetnosti.

Prvi zvezek zbranih spisov Pagliaruzzijevih obseza samó prvo polovico njegovih líričnih in pripovednih pesmij; drugi zvezek nam prinese njegove spise v prozi in tretji nam podá drugo polovico njegovih poezij. Dasiravno na podlagi tega prvega zvezka ni še možno pregledati in oceniti vsega književnega delovanja Pagliaruzzijevega, in nam bode celotno sliko njegovo podati šele takrat, ko bomo vso literarno ostalino njegovo imeli v rokah, vendar nam že tudi ta, prvi, zvezek njegovih »Poezij« podaje najznačajnejše črte njegovega pesniškega bitja.

Neki posebno dobrodejen elegičen ton prevéva prve, najmlajše pesmi njegove. Pesnik ni še ukusil sadú spoznanja, vendar vé, koliko trpi človek, rodni mu brat in ne veseli, ne mika ga svet.

Kako bi mogel mirno zreti
Jaz brata svojega gorjé?
Kako veselo mogel péti,
Ko njemu bol morí srcé?

Duša njegova hrepeni po domači vasi, po lepem zelenem polji, po prijaznih gorah in glasnih vodah. »Da tukaj bi živel in spal nekdaž«, to so mu »edine želje«. Pesnik je pravi gorski sin, in te čute svoje lepo izraža v pesmih »Srce«, »Slovó« in »Na planince«!

Le imejte krasne svoje,
Vi ravnine in vrté,
Dajte mi planine moje,
Dajte moje mi goré!

Ne sili, ne sili mi v svet, srcé,
Ki z bleskom mamljivim te vábí,
Zadúsi v sebi te silne želje
In svét, srcé, mi pozabi!

Ta tihi, samotni górski kot,
Srcé, bivališče ti bódi,
Ne sili, ne sili, srcé, od tod,
V neznáni svet mi ne hodi!

V to domotožnost, v to željo po tihem srečnem »gorskem kotu« se vriva globoka žalost zaradi smrti predrage matere.

Kakó vesel bi bil, ko vi,
Kakó bi živel z vami,
Ko srce žalost mi polni,
Po moji dragi mami?

Toda žalosti njegove ne umejo ljudje, zatorej se jih ogiba:

Kakó priljubljena si ti,
Prijazna, tiha mi samota!
Iz hrupa glásnega ljudi
Bežim sém k tebi jaz, sirota.

A živo mu bije srcé za teptano slovanstvo, zlasti za nesrečno rájo, in s krepkimi besedami slavi pogum slovenskih vojakov v daljni Bosni ter zavrača nasprotnike naše, delujoče na to,

Da rájo zopet pest Turčina
Brezsrčnega davila bi!
Da vse zastónj trpljenje bilo,
Zastónj ves trud in boj in kri,
Da toliko zastónj v gomílo
Junáških léglo je ljudi?! —

Molčite vi, ljudje, molčite,
Kaj vpije vam pomaga tó?
Če še takó se nam grozite,
Nikdár več rob Slován ne bo!!

Pesnik je človek s čutečim srcem; zatorej se tudi njemu bliža plemenita, zorna
ljubezen. In kako nežno nam to pripoveduje »V cerkvi«:

V nedéljo sem v cerkev šel
In stópil sem v kot temán;
Po cerkvi slovéno donél,
Z višave je zbor glásán.

Na blédo lice okó
Točiló je vroče solzé,
Molítev goréče v nebó
Posíljaló je sréc.

I petje s čaróbnó močjó
Pretréslo mi je sréc,
Pripógnil sem na tla nogó
In sklénil pobožno rokó.

A nisem jaz záse prošnje
Goréče pošiljal v nebó,
Da míne mi v prsih gorjé,
Zvedrí se okó temné;

Jaz prošil iz vsega srca
Bogá sem, da mojih nadlóg,
Da mójega hranil gorjá
Bi tebe dobrótni Bog.

Ako pa te liríčne pesmi, vsaj nekatere, spominjajo nekoliko na Stritarjev in Gregorčičev vpliv, kaže se nam pesnik samostalnega umetnika v prelepih romancah in baladah svojih. Že pri dijaku Pagliaruzziji sem opazoval, kako rad je poslušal in kako pridno prebiral národne pripovedne pesmi, bodisi slovenske, bodisi si srbške. In od obojih se je dosti naučil. Po národnih pesmih slovenskih je posnel vso tisto krasno frazeologijo in tisti dobrodejni klorit, s katerimi se odlikujejo njegove balade; Vukova zbirka pak ga je naučila, kako mora pesnik pripovedovati. In v resnici izreden dar pripovedovanja je lasten Krilanu, lastna mu je neka posebna prozorna in vendar krepka plastika. Njegove balade in romances so umetni, s pravo národnó poezijo navdahnjeni proizvodi in baš to jim daje v našem slovstvu stalno vrednost. »Mi ne poznamo« (pisal je g. dr. Štrekelj že leta 1885. v našem listu) »v vsi novejši naši poeziji pesmi, ki bi bila vseh v ozirih tako napojena z národnim duhom, kakor je Pagliaruzzijeva romanca »Zakaj ni mogla šivati«. Da bi se mladim našim pesnikom smelo kaj svetovati, opomnili bi jih radi na to, naj posnemajo v tem oziru pokojnega Krilana ter opusté prazno liríčno sofistikó, ali kako naj zovemo tako popevanje, ki je vseh misli in čutov tešče«. In kakor omenjeni romanci, tako gre med Krilanovimi baladami prvenstvo pesmi »Na bojišču«. »Brez vsega fanta tičnega prizorovanja je sezidana na podlagi čistega realizma; jezik ji je čist, tekoč, mnogovrsten in čvrst, izraževanje neprisiljeno.«

A romancam in baladam, ki so bile doslej natisnene v »Ljubljanskem Zvonu« l. 1881—1883., in katere je ocenil v našem listu že g. dr. Štrekelj, dodal je gospod izdavitelj še deseterico krajših in daljših pripovednih pesmij Krilanovih, ki nas živo spominjajo velike izgube, katera je zadela narod naš s Pagliaruzzijevo smrtjo. Mladi naš pesniški zarod je ves vtopljen v subjektivno liriko ter opeva večkrat ponarejene in domišljevane, nego resnične čute. A kako ljubezniv, zdrav in resničen pesnik je Krilan! Pesem mu izvira globoko iz srca, zato pa seza globoko v srce! Resnično, lepa knjiga so njegove »Poezije«, kakor je bila lepa duša, ki jih je porodila!

Konečno zvršujemo samó svojo dolžnost, ako omenjamo, da je g. izdavitelj »Poezijam« dal tudi tako vnanjo obliko, s kakeršno Slovenci nismo baš razvajeni. Popir, črke, tiskovna okrasba — vse je lepo in ukusno. Nadejamo se, da se tudi národ naš obema, dragemu Krilanu, kakor izdavitelju njegovih »Poezij«, izkaže hvaležnega!

»Triglav.« Slovenske pesni. Za samospjev s spremljanjem klavirja uredil Ant. Foerster. I. Zvezek. V Pragi, nakladatelj Fr. Urbánek, český knihkupec. Velika 8. Cena (?). Tako je naslov dvanajsterim najmičnejšim, deloma národnim, deloma že v Slovencih zdavnaj priljubljenim napevom, kakor so: 1. »Saj sem pravil mnogokrat.« — 2. »Rožmarin.« — 3. »Zdravíja.« — 4. »Moj spominek.« — 5. »Planinar.« (Besede in napev zložil B. Potočnik.) —

6. »Pod oknom.« (Napev J. Fleišmanov.) — 7. »Dolenjska zdravijca.« — 8. »Zadovoljni Kranjec.« — 9. »Bleško jezero.« (Napev Kam. Mašekov.) — 10. »Gorenjska zdravijca.« — 11. »Na jezeru.« (Besede in napev zložil Miroslav Vilhar.) — 12. »Na zdravje.« — Gledé obsega glasú so stavljene v srednji visočini, da jih bode možno prepevati visokim in nizkim glasovom. Spremljanje za klavir je pogodil veččák vzgledno. Na prvi pogled nam je jasno, da že kratka predigra vpelje v polni značaj vsake pesmi. Spremljanje ni ravno navadno, a po vsem priprosto in vendar s finim ukusom ubrano. — Gospod Foerster je tem oziru, da je jel priréjati narodne in druge pesni v tej obliki, zaoral jako plodonosno ledino. Ravno ta oblika nam jako ugaja, ker moči bode jih prepevati odslej ne le pevskim zborom in četverspevom, temveč tudi vsakemu posameznemu pevcu in posamični pevki, in glasile se bodo v vsakem domačem krogu, kjer se glasba goji, a tudi v koncertni dvorani. Kadar dobimo kako delo g. A. Foersterja v roke, zabeléziti nam je vselej z radostnim srcem, da je spet veččák podaril našemu muzikalnemu svetu kaj izbornega. Oblika, popir in tisek, vse jako lepo. Kakor čujemo, tiska se že 2. zvezek »Triglava«. A. R.

Črnelo. Razne preiskave o zgodovini domovine naše so me prepričale, da je malo dežel, kjer bi se razumništvo tako malo brigalo za zgodovino naroda svojega, kakor pri nas; zato pa nahajamo toliko krivih razlaganj po nemških in od Nemcev pisanih knjigah, da se človeku čudno zdi, kako je možno kaj tacega pri nas — filologičnem narodu, da se ta ali óni ne oglasi in ne popravi krivih nazorov in razlaganj o tej ali óni stvari. Črnelo je grad blizu Mengša, kateremu so Nemci izmislili neosnovan začetek, da se zategadelj imenuje »Rottenpüchel«, ker ga je bil nekda sezidal prvi mejni grof Popo, o katerem si prof. Richter domišljuje, da se je imenoval »von Roth« — in bil »Urenkel Herzogs Arnulf des Bösen, daher die krainischen *Rottenpüchel*«. Takoj, ko sem prvič čital ta nezmisel, posilil me je nehoté smeh, kajti prepričan sem, da od zdavnaj biva tu slovenski rod in da večina nemških poimenovanj ni nič družega kot prestava iz slovenskega prvotnega imena. In tako je tudi s tem imenom Črnelo pomeni namreč *rudeče*. Beseda izvira od korena *čern*, stsl. črŭŭi, nsl. črv, Wurm, kakor uči Miklošič (Etym. Wörterbuch na 33. strani), kjer pravi: »die Bedeutung »roth« beruht darauf, dass einst in allen Ländern mit gewissen Würmern roth gefärbt wurde: Scharlachschildlaus«. cf. nsl. črmljak, črmljak, Eidotter, čš. čermák, Rothkelchen; stsl. črŭvenŭ, črŭvlenŭ, roth srb. crven, crljen, roth itd. Tako je tudi Črnelo = Črvnelo = rudeče = roth. Za Rottenpüchelom, kateri se tudi v listinah nahaja s pisavo Rothenpüchel, našel sem ime kraja *Rottenpach* ter ga iskal pod imenom Rudeča Vas, Rudeči Potok, Rudeči Breg, Hrib itd. a zastonj. Leta 1883. bil sem v Zatičini, in tu mi je gospod župnik povedal, da Rottenpach je vas blizu Zatičine s slovenskim imenom Črnelo, kjer je, kakor me listine uče, nekda stal grad plemenitažev Črnelških »von Rottenpach«. Ker Nemci oba kraja »Črnelo« imenujejo *Rothenbach*, *Rothenbüchel* in ker vemo, da je črnelo v našem starem jeziku pomenilo *rudeče*, roth, smemo iz tega za gotovo sklepati, da je Črnelo starejše ime nego Rothenbach ali Rothenbüchel in da je Nemec iz Črnelega naredil svoje ime, a ne naopako Slovenec iz Rothenbacha ali Rothenbüchla svojega Črnelega. Kakor pa je dognano to, potem se tudi vse Richterjeve kombinacije o tem imeni izkadé v prazni nič. Fr. Šumi.

»Smotra« se imenuje mesečnik za občno prosveto, katerega je z novim letom začel v Zagrebu izdavat tiskar in knjigotržec C. Albrecht. Urednik mu je hrvaški književnik Milan Grlovič. »Smotra« hoče priobčevati članke v latinici in cirilici v tistem pravopisu, v kakeršnem so ji priposlani; o svojem programu piše list tako: »Smotra ima da bude u prvom redu pravo ogledalo duševaoga rada svega hrvatskoga ili srpskoga naroda, koji je jedan te isti živio on i stanovao gdje mu drago. Ona ima bilježiti njegove duševne stečevine i proizvode, ocieniti ih i narod na njih upozoriti; ona

ima zadatak, da svu inteligenciju a po njoj i narod upoznaje s njegovimi kulturnimi, književnimi i povjestnimi spomenici; s razvitkom njegova jezika i govora, s njegovom filozofijom i estetikom, sadržanimi u bežbrojnom blagu njegovih narodnih pjesama, poslovice i pripovjedaka; s njegovimi običaji i socialnimi potrebami; s napredkom njegovih umjetnosti. Ali „*Smotra*“ ima i tu dužnost, da upre oči i u ostali svijet pa da našem občinstvu u korist kaže, što se u njegovu duševnu životu zbiva. Tu su nam Bugari najbliži, za tim sjeverni Slaveni: Česi, Slovaci, Lužičani, Poljaci i Rusi, napokon ostali kulturni narodi. Treba nam o njih etno- i geografskih crta, izvješća o napredku njihovih književnosti i kulture. „*Smotra*“ se ima na dalje obazirati i na razvitak prirodoslovnih znanosti, koje su nam u malo godinah doniele najzamašnjih po čovječanstvo rezultata. Dovoljno je spomenuti astrofiziku i elektrotehniku. Kemija i s njom tehnologija slavi svaki dan novih trijumfa. A liepe umjetnosti? Glasba, našem narodu toli omiljela, kazalište, slikarstvo, kiparstvo, graditeljstvo, rezbarstvo, ne smiju li naći u „*Smotrinih*“ izvješćih bar čedno mjestance? Naša je bibliografija da ne može da gora bude. „*Smotra*“ želi s toga zabilježiti svaku knjigu, svaku razpravu, svaku brošuru, u obće svaki književni produkt našega naroda gdje god on izašao. Dapače ona želi bilježiti i važnije stvari po naših novinah. Time bi „*Smotra*“ postala ono, što hoće da već i po svom imenu postane: prava pravcata „*Revna*“ suvremene obće prosvjete.“ List ima obliko »Ljubljanskoga Zvona«, uređovan je izvrstno in podpirajo ga najboljši pisatelji hrvaški kakor dr. Rački, dr. Marković, Kostrenčić in mnogi drugi. Doslej so izšli štiri zvezki. Opozarjamo na »*Smotro*« tudi Slovence, kajti izborni list je vreden vsega priporočila in največje pažnje naše.

Slovani v nemški književnosti. V Magazin f. d. Liter. des In- und Auslandes št. 52 (1886) hvali F. Müller Maretičev prevod Homerja na hrvaški jezik in poudarja, kolikega pomena je njegova prestava za Jugoslovane. — V istem časniku (št. 1., 2. in 3. 1887) opisuje dr. H. Penn Vuka Stefanovića Karadžića kot prijatelja nemškega zgodovinarja Rankeja in slavi njegove zasluge za srbsko književnost. Ob jednom podaja tudi dosti obširen životopis slavnega Srba in dodaja tudi pisma, katera so pisali njemu Goethe, J. Grimm, Talvjé i. dr. — V Lipskem pri Dunckerji in Humblotu prišla je na svetlo nemška prestava dela grofa L. Tolstojega „Bekenntnisse. Was sollen wir thun?“ ponemčena od H. Samon-Himmelstjerna. — A. Brückner objavil je prvi zvezek svoje knjige pod naslovom: »*Bilder aus Russlands Vergangenheit*« (tudi pod naslovom: »*Beiträge zur Kulturgeschichte Russlands im XVII. Jahrhundert*«) v Lipskem pri Elischerji.

V Lipskem predava *Leskien* staroslavensko slovnico, zgodovino staročeške literature in bere staroslovenske tekste, *Schotvin* ruske slovnice II. del in rusko krestomatijo po Miklošiču in Šafranovu, *Wollner* pa o tvarini in obliku slovanskih pripovedek pri slovanskih narodih in o epični pesmi jugoslovanski.

Poljska književnost. Poljaki so ustanovili društvo »*Towarzystwo literackie imienia Adama Mickiewicza*«, da izdaja dela slavnega pisatelja in kar se je pisalo o njem. Predsednik društvu je vseučiliški profesor dr. Roman Pilat. — Rusko geografsko društvo je sklenilo, da preišče in popiše tudi Poljsko v etnografičnem in etnoličnem oziru. To je veselo znamenje, ker se dosedaj ni pečalo s Poljaki in ker so dosedanja dela tega društva porok, da bode zvršilo svoj posel temeljito in natančno. — Ruski polkovnik Puzyrevskij izdal je s pomočjo Nikolajevske akademije generalnega štaba knjigo »*Poljsko-Russkaja vojna 1831. goda*« z atlantom (St. Peterburg 1880. XIII. in 436, 227 str.) Delo je tem večje važnosti, ker je porabil pisatelj uradna poročila in razpravlja stvar mirno, stvarno in vednostno. — Henryk Sienkiewicz piše nov roman »*Wolodyjski*«, ki bo prišel na svetlo v »*Dzienniku Poznanskem*« in bo trilogija z »*Ogniem i mieczem*« in »*Potopem*« istega pisatelja. — Oddel filolične akademije umetnosti v Krakovu je bil odložil iz

davanje materiala ob istoriji, literaturi in prosveti na Poljskem. I. del tega važnega dela je prišel na svetlo leta 1878., II. 1882., III. 1884., IV. pa 1886. Že prvi trije obsežajo veliko zanimivega v sebi, v IV. je posebne vrednosti »liber diligentiorum facultatis artisticæ« Krakovskega vseučilišča od l. 1487. do 1563., ker opisuje živo tedanjo vednostno gibanje. Gospod dr. Vištocky, urednik tega dela, zaslužil si je hvalo vsega občinstva, učnega in neučnega, za tako lepo delo. Nadaljni zvezki izidejo kmalu. — V Varšavi je zagledala dan igranja Jana Gadomskega »Larik«, kateri so prisodili pri zadnjem Varšavskem konkursu darilo. Ravno tam je oddal J. Sarnecki gledališču novo veselo igranje v treh dejanjih »Kalecy«. — Grof Jan Alex. Fredro je tožil Varšavsko gledališče, ki mu ni hotelo plačati honorara za jedno veselo igranje očetovo in za jedno svojo. Prisodili so mu 500 rubljev, katere je pa podaril Poljakom, iztiranim s Pruskega. — Kazimir Zalewski je spisal novo veselo igranje »Królowa Opinia«, ki razpravlja o življenji na Grškem okoli leta 400 pred Kristom. Tiska se v listku »Warszawskega Kuryra«.

Češka književnost. Rud. Storch v Pragi je založil malo lepo zbirko ilustriranih pripovedek za mladino Eliše Krasnohorske: »Mladým srdečkům«. A. Storch sin pa krasne pripovedke iste pisateljice: »Z tajemných říší«. — Marljivi založnik J. Otto v Pragi izdal je »Zlatý máj«, dvajset krasnih pesmij Jos. J. Sladéka za mladino. — »Salonni bibliotéka« istega založnika, uredovana od prof. Ferd. Schulza, prinaša v 46. zvezku Jar. Vrchlickega pesmi pod imenom: »Motyli všech barev«; 47. zvezek pa drugo serijo zbranih povestij in novel Al. Jiráseka: »Povídky a novelly«. — Pri istem založniku izhaja »Novější dejepis rakouský«, uredovan od dr. W. W. Tomeka, katerega je prišel na svetlo II. zvezek; in »Zeměpisný sborník«, urednik dr. J. Rezábek; »Historický sborník«, uredovan od prof. dr. Anton Rezeke že v IV. letu. »Laciná knihovna národní« (založnik J. Otto) donša v 24. in 25. zvezku IX. serije nadaljevanje romana »Drama rodiny pana Daniela« od Em. Žitka. — A. J. Vrtátko-Benátský je preložil iz italijanščine v češčino dramatično delo Karla Goldonija »Pamela«, založil jo je J. Otto.

V Turčanskem Sv. Martinu izhaja že šest let mesečnik »Slovenske pohľady«. Ureja ga prvak slovaški Svetozar Hurban Vajanski, izdaje pa na svoje stroške rodoljub Pavel Mudronj. S tem listom se morejo dičiti Slovaci, kajti v njem se ne nahajajo samo spisi najboljših pisateljev slovaških, ampak tudi same originalne slike narodnega življenja od samih domačih umetnikov.

Opomnja. Zadnje čase se nam je nakopičilo toliko gradiva, da smo morali že v 4. št. izpustiti prej začete članke gg. Šubica, Apiha, Fekonje, Trnovca, Hubada i. dr. A tudi danes smo prišli s prostorom tako v zadrego, da smo morali za prihodnjič odložiti poročilo ob občnem zboru »Matice Slovenske« in pisateljskega društva, kakor tudi naznanilo o nekaterih novih knjigah slovenskih in nekoliko manjših stvari. Naj nam dotični gospodje to blagovoljno oprosté. Večkrat moramo dejati v list kako novo stvar, ki bi drugače zastarela. Počasi pa pride vse na vrsto. — V zadnjem listu na 255. strani pripovedujemo, da je Ondříček koncertiral pred mnogoštevilno zbranim občinstvom našega lista. Ni nam treba opozarjati, da ima ta lapsus naš g. stavec na vesti. Namesto lista beri mesta; kajti »Ljubljanski Zvon« še nima toliko naročnikov, da bi g. Ondříček samo nji im koncerte dajal. — V članku o dopolnjevalni volitvi odbornikov v »Matico Slovensko« je med kandidati zmotno izostalo ime g. novomeškega ravnatelja A. d. Senekoviča; a g. Fr. Wiesthalerja je spet g. stavec naredil za direktorja v Novem Mestu. Tudi ta dva gospoda prosimo: brez zamere!

S A H.

Ureduje JANKO KALAN v Velikih Laščah.

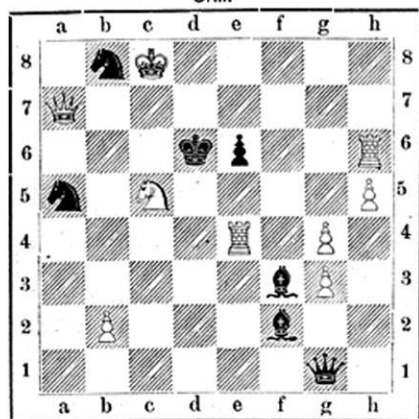
XXXIII. naloga.

Zložil JOSIP ČRNOVSKY v Hořovicích.

Gaslo: „Na zdar!“

Prisojeno je bilo 2. darilo v mednarodnem turnirju „Českého spolku šahovního.“

Črni.

Beli.

Beli začne in da s 3. potezo mat.

Rešitev.

XXXII. naloge v 1. številki »Ljubljanskega Zvona« 1887. l.

(L. Vetešnika.)

Beli.

1. S f2-d3

2. D h4-d4†

a.

1.

2. D h4-d4†

b.

1.

2. S e2-d4†

c.

1.

2. D h4-d8†

d.

1.

2. D h4-d8†

e.

1.

2. S d3-f4†

Črni.

T h2×e2

i. t. d.

S a7-b5

i. t. d.

K d5×e6

i. t. d.

f7×e6

i. t. d.

L e1-g3

i. t. d.

L e1×h4

i. t. d.

f.

1.

2. D h4-d4†

f7-f6

i. t. d.

Prav so jo rešili gg. Fran Plohl, c. kr. velike realke prof. v Gorici, Jožef Krizman, c. kr. gimn. prof. v Pazinu in Ivan Spricaj, učitelj pri Sv. Marjeti ob Pésnici.

9. partija

igrana jeseni 1880 v Liverpool-skem šahovnem klubu.

Otvorjenje s kmetom od dame.

Beli.

J. R. Wilson.

1. d2-d4

2. e2-e4

3. f2-f3

4. f3×e4

5. K e1-e2

6. L c1-c3

7. S b1-c3

8. S g1-f3

9. h2-h3

10. K e2-f2

11. S c3×e4

12. L f1-d3!

13. T h1-f1

14. c2-c4

15. c4-c5

16. K f2-g1

17. S f5-d2

18. D d1-f3!

19. D f5×f7†

20. L e3-g5†

21. L g5×f6†

22. D f7-f6†

Črni.

R. F. Green.

d7-d5

d5-e4

e7-e5¹⁾

D d8-h4†

D h4-e4†

L e8-d7

D e4-f5

S g8-f6

L f8-d6

S f6-e4†²⁾

D f5×e4

D e4-c6

L d7-c8

D c6-b6

D b6×b2†

L d6-g3³⁾

b7-b5

S b8-d7

K e8-d8

S d7-f6

g7×f6

Črni se poda⁴⁾

Opomnje.

1) Navadno se igra tū e4×f3, 4. S g1×f3; ta varianta je v Ameriki jako priljubljena in se imenuje »Blackmar-jev gambit.«

2) Črna dama ima jako neugodno stališče; a s tem šahom jej ni nič pomagano.

3) Črni hoče rešiti damo, a izgubi partijo!

4) Beli daje v štirih potezih mat; 23. D g7×, Ko8; 24. D h8†, Kd7, 25. Dg7†, Kc6; 26. Le4† in mat.

»Ljubljanski Zvon«

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrto leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec.

Uredništvo in upravnništvo v Ljubljani, v knežjem dvorci v Gosposkih ulicah, 14.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.